

KÖLELİĞİN KILIF DEĞİŞTİRMİŞ HALİ: MODERN KÖLELİK

The Sheath Change Of Classical Slavery: Modern Slavery

Hüseyin Ali KUDRET*

Semra Nubihar MENTE**

Öz

İnsanlık tarihinin en önemli sorunlarından biri olan kölelik, devletlerin yeterli önlem almamaları ya da alınan önlemlerin köleliği ortaya çıkaran nedenlere eğilmemesi nedeniyle yirmi birinci yüzyıl dünyasında da kendisine yer bulmuştur. Çalışmada “klasik kölelik” olarak adlandırılan eski kölelik biçimi kılıf değiştirerek “modern kölelik” halini almıştır. Modern kölelik, klasik kölelikten farklı olarak, kişinin hukuki

* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, eposta: huseyin.ali.kudret@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-7460-2125.

** İstanbul Barosuna Kayıtlı Avukat, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, eposta: nubiharmente@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7482-5123.

Makale Gönderim Tarihi/Received: 09.04.2022.

Makale Kabul Tarihi/Accepted: 26.09.2022.

Atıf/Citation: Kudret, Hüseyin Ali ve Semra Nubihar Mente. “Köleliğin Kılıf Değiştirmiş Hali: Modern Kölelik.” *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* 4, no. 2 (2022): 993-1066.

“Bu eser, Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License ile lisanslanmıştır. / This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.”

statüsünü korur; ancak kişilerin iradeleri dışında çalıştırılmaları, evlenmeye zorlanmaları veya insan ticaretine konu olmaları gibi durumlarla kişinin bu statüsü değersizleştirilir. Bu çalışma; modern kölelik ile klasik anlamdaki köleliğin farkları, modern köleliğin görünümünü, uluslararası örgütler tarafından modern köleliğe ilişkin hazırlanan raporlardan elde edilen verileri ve kölelikle mücadele için yapılan hukuki çalışmaları birlikte ele alarak modern kölelikle etkin mücadelenin nasıl yapılması gerektiği konusuna katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Kölelik, Modern Kölelik, Zorla Çalıştırma, Zorla Evlendirme, Borç Esareti, Modern Kölelikle Etkili Mücadele.

Abstract

Slavery, one of the most important problems in the history of humanity, has also found its place in the 21st century world due to the failure of the states to take enough measures or the measures taken do not address the reasons that cause slavery. In the study, the old form of slavery, called "classical slavery", changed its cover and became "modern slavery". Modern slavery, unlike classical slavery, preserves the legal status of the person; however, in such cases where people are employed against their will, forced to marry or are subject to trafficking, the status of the person is deemed worthless. This study aims to contribute to how to effectively combat slavery by addressing the differences between modern slavery and classical slavery, modern slavery appearances, data from the reports prepared by international organizations on modern slavery, and legal efforts to combat it.

Keywords: Classic Slavery, Modern Slavery, Forced Labour, Forced Marriage, Debt Bondage, Effective Combat with Modern Slavery.

GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişi olan kölelik kurumunun günümüzde de çeşitli biçimlerle varlığını sürdürdüğüne tanıklık etmekteyiz. Kişilerin hak ve hürriyetlerinden mahrum bırakılarak eşya statüsünde olduğu geleneksel kölelik kurumu veya literatürdeki diğer adıyla klasik anlamda kölelik kurumu kılıf değiştirmiş ve yerini “modern” köleliğe bırakmıştır. Bu kölelik biçiminde “köleler”, hukuki statülerini korumakla yani “özgür” sayılmakla beraber, çeşitli güçsüzlük, savunmasızlık veya çaresizlik durumları sonucunda sömürülerek, zorla çalıştırılmakta, zorla evlendirilmekte, insan ticareti gibi insanlık dışı uygulamaların konusu olabilmekte veya borcunun esiri olabilmektedir. Devletlerin aldıkları önlemlere rağmen varlığını sürdüren modern köleliğin önüne geçilmesi için; modern köleliğin biçimleri, modern köleliğe ilişkin veriler ve modern köleliğe karşı alınan önlemler analiz edilerek modern kölelikle etkili mücadele yolunun ortaya konulması gerekmektedir.

Bu amaçla hazırlanan çalışmanın birinci bölümünde, köleliğin geleneksel hali olan ve çalışmada “klasik kölelik” diye adlandırılan kölelik kurumuna değinildikten sonra modern kölelik kurumu ele alınmış, ardından bu kurumun klasik kölelik ile ayrışan yönleri ortaya konularak klasik köleliğin nasıl kılıf değiştirdiğinden bahsedilmiştir. Bu bölümde son olarak modern köleliğin görünümüne değinilmiş ve ikinci bölümdeki verilerin anlaşılmasını kolaylaştırmak için modern köleliğin bazı biçimleri kısaca açıklanmıştır.

İkinci bölümde ise; modern köleliğin ciddiyetini ortaya koyacak bazı verilere yer verilmiştir. Bu kapsamda uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlanan raporlardan derlenmiş en güncel veriler paylaşılarak; tahmini kurban sayısı, kurbanların bölgelere göre dağılımı gibi analizlerle “modern” dünyanın

utañ tablosu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ancak çalışmanın konusu bakımından bu verilerden bazılarına yer verilmiştir.

Son olarak üçüncü bölümde ise, devletlerin modern kölelikle mücadele etmek için uluslararası düzeyde imza altına aldıkları bazı sözleşmelere ve kabul edilen yükümlülüklerine değinilmiştir. Bu kapsamda özellikle de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önüne taşınan bazı davalara ve sonuçlara yer verilerek devletlerin uyması gereken yükümlülüklerine atıf yapılmıştır. Öte yandan yine bu çalışmada bazı devletlerin modern kölelikle ilgili yasal düzenlemelerine değinilmiş ve ardından devletlerin modern kölelikle etkin şekilde nasıl mücadele etmesi gerektiği konusunda görüş belirtilmiştir.

I. KLASİK KÖLELİKTEN MODERN KÖLELİĞE GEÇİŞ

A. Tarihte Kölelik: Klasik Kölelik Kurumu

Kavramsal olarak kölelik, uluslararası düzeyde ilk defa 1926 yılında imzalanan, özellikle köle ticaretini ortadan kaldırmayı amaçlayan Kölelik Sözleşmesi'nde tanımlanmıştır. Bu anlaşmadaki tanıma göre kölelik: "üzerinde mülkiyet hakkına bağlı yetkilerden herhangi biri ya da tümü uygulanan bir kişinin statüsü ya da durumu"dur.¹ Başka bir deyişle, insanın sahip

---

¹ Erkan Duymaz, "Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme," *Legal Hukuk Dergisi*, 11, no. 123 (Mart 2013), 72; Jean Allain, Robin Hickey, "Property and the Definition of Slavery," *International and Comparative Law Quarterly*, 61, no. 4 (2012), 916, https://www.researchgate.net/publication/286456269_Property_Law_and_the_Definition_of_Slavery#fullTextFileContent; Slavery Convention, Article 1, Erişim tarihi Nisan 4, 2022, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/slavery-convention>.

olması gereken hürriyet hakkından yoksun bırakılarak başkasının malı sayılması durumudur.²

İnsanlık tarihi kadar eski bir tarihi olan bu kuruma hemen her uygarlıkta rastlamak mümkündür. Kaynakları çeşitlilik gösterse de genel olarak, savaş esirliğine, köleden dünyaya gelmeye, borcunu ödeyememeye dayanan bu kurumun hukuki statüleri de hemen hemen tüm uygarlıklarda aynıdır.³ Klasik kölelik diye adlandırabileceğimiz bu kölelik biçiminde köleler, hak ve borç sahibi özne olmayıp, haklara ve borçlara konu olan, alınıp satılabilen eşya konumundadır.⁴ Bu statüleri eski hukuk sistemleri tarafından düzenlenerek yasalaşmış ve koruma altına alınmıştır.⁵ Kurumun kaynağı, hukuki statüleri ve fonksiyonundaki benzerliklerin nedeni hiç kuşkusuz kölelerin ekonomik hayatın bir parçası olmasıdır.⁶ Örneğin eski çağ devletlerinin sınırlarını sürekli genişletme, egemenliğini sürdürme gibi çabalarının sonucu olan savaşlarda esir düşen insanlar öldürülmek yerine köleleştirilmiş, küçük, kapalı

---

² Zülfiye Zeynep Bakır, *Modern Kölelik* (İNSAMER, Araştırma 19 - Uluslararası Hukuk, Ağustos 2016), 2; Gülnihal Bozkurt, "Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik," *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 38, no. 1 (1981), 65.

³ Bozkurt, "Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik," 65-67; Gül Akyılmaz, "Osmanlı Hukukunda Köleliğin Sona Ermesi ile İlgili Düzenlemeler ve Tanzimat Fermanı'nın İlanından Sonra Kölelik Müessesesi," *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9, no. 1-2 (2004), 214.

⁴ Akyılmaz, "Osmanlı Hukukunda Köleliğin Sona Ermesi ile İlgili Düzenlemeler ve Tanzimat Fermanı'nın İlanından Sonra Kölelik Müessesesi," 214; Duymaz, "Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme," 72.

⁵ Bozkurt, "Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik," 65; Akyılmaz, "Osmanlı Hukukunda Köleliğin Sona Ermesi ile İlgili Düzenlemeler ve Tanzimat Fermanı'nın İlanından Sonra Kölelik Müessesesi," 214.

⁶ Bozkurt, "Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik," 66- 67.

ekonomilerinde faydalı bir unsur olarak görülmüştür.⁷ Bu durumun örneklerine daha çok Roma'da rastlanılabileceği gibi⁸ Mezopotamya uygarlıklarında da rastlanılmaktadır.⁹ Benzer şekilde borç esareti de köleliğin başta gelen sebeplerinden biridir. Bu köleler borcunu ödeyemeyen insanlar olup genellikle ev hizmetlerinde çalıştırılmıştır. Bunlar gibi belirli toplumsal ve iktisadi ilişkiler sonucu ortaya çıkan, ekonominin temeli olarak kabul edilen klasik kölelik kurumu, bedava ya da çok ucuz bir emek olarak eski çağların ekonomik hayatında işgücü ihtiyacını karşılamıştır.¹⁰ Bu sebeptendir ki, insancıl faaliyetleri yüksek olan Hristiyanlık, İslamiyet gibi dinlerde kölelere iyi muamele yapılması savunulsa da kurumun ortadan kaldırılması uzun yıllar düşünülmemiştir.¹¹

Kölelik kurumunun kaldırılması, ancak uzun mücadeleler sonucunda gerçekleştirilebilmiştir.¹² Fransız İhtilali'nin etkisiyle ilk olarak 1794'te Fransa'da köle ticareti yasaklanmış, ardından 1807'de Birleşik Krallık'a bağlı her yerde köle ticareti yasaklanmış; 1833'te ise Birleşik Krallık, yönetimi altındaki tüm ülkelerde kölelerin azat edilmesini kararlaştırmış ve bunu 1848'de Fransa, 1858'de Portekiz, 1963'de Hollanda takip

---

⁷ Bozkurt, "Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik," 67.

⁸ Akyılmaz, "Osmanlı Hukukunda Köleliğin Sona Ermesi ile İlgili Düzenlemeler ve Tanzimat Fermanı'nın İlanından Sonra Kölelik Müessesesi," 214.

⁹ Bakır, *Modern Kölelik*, 2.

¹⁰ Bozkurt, "Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik," 67.

¹¹ Bozkurt, "Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik," 66.

¹² Ancak kanımızca yalnızca yasal olarak bu durum gerçekleşmiş olup, yasadışı şekilde varlığını devam ettirmektedir. Bu duruma "Modern Kölelik" kavramı açıklanırken değinilecektir.

etmiştir. ABD’de ise Kuzey-Güney savaşlarından sonra 1865 yılında kölelik ortadan kaldırılmıştır.¹³

Uluslararası düzeyde ise köleliğin kaldırılmasına ilişkin ilk belge 1815 yılında Viyana Kongresi sonucunda ortaya çıkmıştır. Başını Birleşik Krallık ve Fransa’nın çektiği bu kongrede dokuz devlet köle ticaretinin derhal bastırılmasını konu alan Bildiriye imza atmış ve bu bildiri köleliğin yasaklanması konusundaki ilk çok taraflı anlaşma olarak tarihe geçmiştir.¹⁴ Uluslararası düzeyde ilk adım olarak nitelendirilen bu bildiriye iki veya çok taraflı sözleşmeler takip etmiş ve 1957 yılına gelindiğinde bu kurumun kaldırılmasına ilişkin uluslararası belgelerin sayısı 300’e ulaşmıştır. Bu sözleşmeler arasında önemli bir yere sahip olan ve 1926’da Milletler Cemiyeti bünyesinde Cenevre’de kabul edilen Kölelik Sözleşmesi olsa da, köleliğin kesin bir dille yasaklanması ancak uluslararası insan hakları hukukunun ortaya çıkmasıyla mümkün olmuştur. Bununla birlikte kölelik tamamen yasaklanmış ve hiçbir istisna öngörülmemiştir. Hatta gerek Amerikalılararası İnsan Hakları Mahkemesi gerekse Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi bu yasağın hiçbir şekilde ihlal edilemeyeceğini belirtmiş, bu yasağı *jus cogens* kategorisinde değerlendirmiştir.¹⁵ Jus cogens, 1969 tarihli Viyana

---

¹³ Akyılmaz, “Osmanlı Hukukunda Köleliğin Sona Ermesi ile İlgili Düzenlemeler ve Tanzimat Fermanı’nın İlanından Sonra Kölelik Müessesesi,” 216.

¹⁴ Mehmet Semih Gemalmaz, *Devlet, Birey Özgürlük*, 3. bs. (İstanbul: Legal Yayıncılık, 2015), 617.

¹⁵ Duymaz, “Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme,” 68, 69; Inter-American Court of Human Rights Case of *Aloeboetoe et al. v. Suriname* 10 Eylül 1993 para. 57; Inter-American Court Of Human Rights Case Of The *Hacienda Brasil Verde Workers V. Brazil* 20 Ekim 2016 para. 249; Inter-American Court of Human Rights Case of the “*Las Dos Erres*” *Massacre v. Guatemala* 24 Kasım 2009 para. 140; Inter-American Court Of Human Rights Advisory Opinion Oc-18/03 17 Eylül 2003, Requested By The United Mexican States para. 72;

Sözleşmesi'nin 53¹⁶ ve 64¹⁷. maddelerinde, genel uluslararası hukukun emredici normlarının, sözleşmelerin geçersizliği ve feshi temelleri arasına dahil edilmesinden itibaren, çağdaş uluslararası hukukun kavramsal evrenine kesin olarak girmiştir¹⁸. Amerikalılararası İnsan Hakları Mahkemesi hâkimi tarafından hazırlanan istişari görüşte jus cogens normlarının evrensel hukuk vicdanının her insanın doğasında bulunan hakların korunması gerekliliğini uyandırdığı ölçüde “kendini genişleten bir kategori” olduğu belirtilmiştir¹⁹. Mahkeme, jus cogens normlarının tüm hukuki eylemleri kapsayarak gerçek,

---

David Weissbrodt and Anti-Slavery International, *Abolishing Slavery and its Contemporary Forms* (New York and Geneva: United Nations, 2002), 3, Erişim Tarihi Eylül 8, 2022, https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/slavery_en.pdf; Gay J. McDougall, *Contemporary Forms Of Slavery Systematic Rape, Sexual Slavery And Slaverylike Practices During Armed Conflict Final Report* (United Nations, 22.06.1998), s. 9, para. 28, Erişim Tarihi Eylül 8, 2022, <https://digitallibrary.un.org/record/257682#record-files-collapse-header>; United Nations, *Report of the International Law Commission Seventy-first session (29 April–7 June and 8 July–9 August 2019)*, (New York: United Nations, 2019), 206 Erişim Tarihi Eylül, 7 2022 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/reports/a_74_10.pdf.

- ¹⁶ Madde 53: Bir antlaşma yapılması sırasında milletlerarası genel hukukun emredici bir normu ile çatışıyor ise batıldır. Bu sözleşme bakımından milletlerarası genel hukukun emredici bir normu, bir bütün olarak Devletlerin milletlerarası toplumunun, kendisinden hiçbir surette sapmaya müsaade edilmeyen ve ancak aynı nitelikte olan daha sonraki bir milletlerarası genel hukuk normu ile değiştirilebilecek olan bir norm olarak kabul ettiği ve tanıdığı bir normdur.
- ¹⁷ Madde 64: Eğer milletlerarası genel hukukun yeni bir emredici normu ortaya çıkarsa, bu normla çatışan mevcut herhangi bir antlaşma batıl hale gelir ve sona erer.
- ¹⁸ Inter-American Court Of Human Rights Advisory Opinion Oc-18/03 Of September 17, 2003, Requested By The United Mexican States para. 66.
- ¹⁹ Inter-American Court Of Human Rights Advisory Opinion Oc-18/03 Of September 17, 2003, Requested By The United Mexican States para. 68.

geniş ve derin boyutunun olduğunu belirterek jus cogens kavramının yalnızca antlaşmalar hukuku ile sınırlı olmayıp, devletlerin uluslararası sorumluluklarını belirlemede de etkili olduğunu, jus cogensi “kendini genişleten kategori” olarak ele alması nedeniyle köle çalışmasının jus cogens ile çatıştığını belirtmiştir²⁰.

Kimi yazarlar jus cogens normlara üstünlük verenin, içerdikleri normun toplumsal değer olduğunu kabul ederken jus cogens normdan bahsetmenin jus cogens nitelikli normdan bahsetmek kadar kolay olmadığını belirterek yaygın önerilere rağmen köle ticaretini jus cogens normlar arasında olduğunu söylemenin olanaklı olmadığını belirtmişlerdir²¹. Her ne kadar köleliğin jus cogens norm olduğu konusunda tereddüt eden yazarlar olsa da doktrinde ağırlıklı olarak bunun tersi yönde görüşlere yer verilmiştir.

Hukuk düzeninde 3 çeşit jus cogens norm kategorisi kabul edilmekte olup, bunlardan biri ahlaki açıdan vazgeçilmez normlardan oluşmaktadır. Bu tür normların dışına çıkıldığı hayal bile edilemezdir ve bundan dolayı soykırım ve köleliğin yasaklanması ahlaki değerleri nedeniyle jus cogens olarak kabul edilmektedir²². Gerçekten de Jus cogens normları pozitivist

---

²⁰ Inter-American Court Of Human Rights Advisory Opinion Oc-18/03 Of September 17, 2003, Requested By The United Mexican States para. 70, 72.

²¹ Erdem Denk, “Uluslararası Antlaşmalar Hukukunda Jus Cogens Kurallar,” *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 56, no. 2, (2001), 52 Erişim Tarihi Eylül 10, 2022, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/36253#:~:text=bu%20tan%C4%B1ma%20g%C3%B6re%20jus%20cogens,nitelikteki%20bir%20ba%C5%9Fka%20kuralca%20de%C4%9Fi%C5%9Ftirilebilme>.

²² Yahya Berkol Gülgeç, “The Problem Of Jus Cogens From A Theoretical Perspective,” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 66, no. 1 (2017), 106, Erişim Tarihi Eylül 9, 2022, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/621450>.

şekilde ortaya konulmaktan ziyade genellikle ahlak ve doğal hukukla ilgili norm içermektedir²³. Bu nedenle kölelik yasağı da jus cogens normları arasındadır.

Köleliğin kesin olarak yasaklandığı çok sayıda anlaşma ve metin uluslararası hukukta kabul görerek köleliğin jus cogens kategorisindeki yeri daha sağlam bir zemine oturtulmuştur. 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin (İHEB) 4. maddesine göre "Hiç kimse kölelik veya kulluk altında bulundurulamaz; kölelik ve köle ticareti her türlü şekliyle yasaktır." Bununla beraber 1950'de kabul edilen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 4/1. maddesinde de "Hiç kimse köle ya da kul durumunda tutulamaz" ifadesine yer verilerek kölelik yasağı mutlak olarak getirilmiştir. Bu yasak mutlak hak olup, sınırlandırılması veya daraltılması mümkün değildir. Sözleşme kapsamında kölelik yasağı bakımından derogasyon yasağı bulunmaktadır²⁴. AİHS 4/2. maddesinde "Hiç kimse zorla çalıştırılmaz ve zorunlu çalışmaya tabi tutulamaz." ifadesine yer verilerek aşağıda ayrıntılı açıklaması bulunan modern kölelik biçimlerinden olan zorla çalıştırma kesin olarak yasaklanmıştır. Birleşmiş Milletler Hukuk Komisyonu'nun

---

²³ Erjona Ramaj, "Binding international norms, jus cogens," *European Journal of Sustainable Development*, 5, no. 3, (2016), 318, Erişim Tarihi Eylül 11, 2022 https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjz0LG51oz6AhXTR_EDHRiBBAAQFnoECCgQAO&url=https%3A%2F%2Fecsdev.org%2Ffojs%2Findex.php%2Ffejsd%2Farticle%2Fdownload%2F358%2F355%2F709&usg=AOvVaw0HwPX_8rLSL4d0lZhIkvNb

²⁴ Ulaş Karan, "Kölelik, Kulluk, Zorla Çalıştırma Ve Zorunlu Çalışma Yasağı: Anayasa Ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Bağlamında Karşılaştırmalı Analiz," Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 67, no. 2 (2018), 418, Erişim Tarihi Eylül 8, 2022, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/621190>; Ali Bal, "Kölelik, Zorla Çalıştırma ve Benzer Uygulamalara İlişkin Yasağın Uluslararası Hukuk ve AİHM İçtihatları Çerçevesinde Gelişimi," 62.

anlaşma taslaklarına ilişkin hazırladığı şerhlerde kölelik ve köle ticareti yasağı jus cogens kategorisinde ele alınmıştır²⁵.

Kölelikle mücadele etmek için ulusal, bölgesel, uluslararası ve uluslararası boyutta çok sayıda sosyolojik, ekonomik ve hukuki çalışma yapılmaktadır, kölelik yasağı mutlak emredici hukuk normu olarak tüm dünyada uygulanmaya çalışılmaktadır; ancak tüm bunlara rağmen kölelik uygulaması modern dünyada da devam etmektedir.

B. Köleliğin Kılıf Değiştirmiş Hali: “Modern Kölelik”

Klasik anlamda köleliği ortadan kaldırmaya yönelik atılan tüm önemli adımlara rağmen kölelik bütünüyle ortadan kalkmamış, aksine köleliğin kapsamı zaman içerisinde genişlemiştir. Mülkiyet ilişkisine dayalı klasik anlamda kölelik, varlığını insan ticareti, borç esareti, seks köleliği, çocukların sömürülmesi gibi durumlarla devam ettirmektedir.²⁶ Köleliğin “modern” görünümü veya bizim tabirimizce köleliğin kılıf değiştirilmiş bu haline literatürde modern kölelik denilmektedir.

---

²⁵ Ali Bal, “Kölelik, Zorla Çalıştırma ve Benzer Uygulamalara İlişkin Yasağın Uluslararası Hukuk ve AİHM İçtihatları Çerçevesinde Gelişimi,” *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, no. 2 (2019), 61; United Nations International Law Commission, *Draft Articles On The Law Of Treaties With Commentaries* 1996. (2005), s. 261, Erişim Tarihi Eylül 7, 2022, https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/1_1_1966.pdf.

²⁶ Mehmet Atilla Güler, “Modern Kölelik ve Modern Köleliğin Görünümü,” *İş ve Hayat Dergisi*, 1, no. 2 (2015), 24; Duymaz, “Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme,” 69; Bakır, *Modern Kölelik*, 4- 5; Andrew Crane, “Modern Slavery As A Management Practice: Exploring The Conditions and Capabilities For Human Exploitation,” *Academy of Management Review* 38, no. 1 (2013): 50.

Klasik kölelik kurumundan daha çok uygulanış tarzlarıyla farklılık arz eden modern köleliğin uluslararası terminolojide genel kabul görmüş bir tanımı yoktur.²⁷ Devletler, modern köleliğin tanımını daha çok zorla çalıştırma, insan ticareti, borç esareti, zorla evlilik gibi modern kölelik türleri üzerinden yapmaya çalışmıştır. Bunları ve çalışmanın devamında incelenecek olan daha fazla unsuru da barındıran şemsiye kavram olarak modern köleliğin tanımını Özgür Yürü Vakfı²⁸(WFF) Küresel Kölelik Endeksi²⁹ 2018 raporunda “bir kişinin tehdit, şiddet, baskı, gücün kötüye kullanılması veya aldatma nedeniyle reddedemeyeceği veya terk edemeyeceği sömürü durumları” olarak tanımlamıştır.³⁰

Klasik köleliğin yerini modern köleliğin alması; dünya işgücü piyasalarının milyonlarca yoksul ve güvencesiz insanla dolmasına neden olan nüfus patlamaları, yoksul çiftçileri mülksüzleştiren ve köleliğe karşı savunmasız hale getiren sermaye piyasasının ucuz iş gücü tercihi gibi gerekçelerle açıklanabilir.³¹ Ancak bu sebeplerle sınırlı olmayıp daha karmaşık yapıdadır.³² Örneğin Marksizm’i esas alan Kate

²⁷ Bakır, *Modern Kölelik*, 5; Duymaz, “Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme,” 71.

²⁸ Walk Free Foundation.

²⁹ Global Slavery Index 2018.

³⁰ Walk Free Foundation, *The Global Slavery Index 2018* (The Minderoo Foundation Pty Ltd., 2018), 7, Erişim tarihi Nisan 4, 2022, <https://www.globalslaveryindex.org/resources/downloads/>.

³¹ Güler, “Modern Kölelik ve Modern Köleliğin Görünümleri,” 27; Bakır, *Modern Kölelik*, 7; Kevin Bales, *Küresel Ekonomide Yeni Kölelik*, Çev. Pınar Öğünç (İstanbul: Çitlenbik Yayınları, 2002), 22, 257 (Aktaran: Güler, “Modern Kölelik ve Modern Köleliğin Görünümleri,” 27).

³² Güler, “Modern Kölelik ve Modern Köleliğin Görünümleri,” 27; Kate Manzo, “Modern Slavery, Global Capitalism & Deproletarianisation in West Africa,” *Review of African Political Economy* 32, no. 106 (2005): 527- 528.

Manzo, yarı-feodalizm ve yeniden proleterleşme kavramlarına odaklanarak analiz yapmaktadır.³³ Andrew Crane ise, köleliğe fırsat veren koşulları; endüstriyel bağlam, sosyo-ekonomik bağlam, coğrafi bağlam, kültürel bağlam ve düzenleyici bağlam olarak beş farklı boyutta değerlendirmiştir.³⁴ Crane, endüstriyel boyutu; işgücü yoğunluğu, değer dağılımı, talebin esnekliği, meşruiyet ve bölgesel kümelenme olmak üzere beş farklı unsura dayandırmıştır.³⁵ Ayrıca Crane modern köleliğin genellikle emek yoğunluğunun yüksek olduğu yerlerde, düşük teknolojik gelişmeye sahip temel endüstrilerde ve vasıfsız işgücü kullanan kişisel hizmet endüstrilerinde veya değer elde etme potansiyeli sınırlı olan küçük ölçekli işletmelerle ilişkilendirilebileceğini ifade etmiştir.³⁶

Crane'e göre sosyo-ekonomik boyut ise yoksulluk ve göreceli yoksulluk, eğitim ve farkındalık ile işsizlik faktörleri ile ilişkilidir. Yoksulluk, emek sömürsünün en kötü türleri için elverişli koşullar yarattığından "itici" unsurdur.³⁷ İşsizlik, özellikle de yapısal işsizlik, işçilerin işe uygun becerilerindeki eksiklik ve bölgedeki sınırlı iş fırsatları yoksulluğun baskısını artırmaktadır, alternatif seçimlerin ve sosyal güvenlik ağının bulunmadığı durumlarda işe alım görevlilerinin modern

---

³³ Manzo, "Modern Slavery, Global Capitalism & Deproletarianisation in West Africa," 527-530.

³⁴ Crane, "Modern Slavery As A Management Practice: Exploring The Conditions and Capabilities For Human Exploitation," 53. Crane bu çalışmada modern köleliğin teorisini tablo üzerinden özetlemektedir. Bkz. A.e., 53ff. Tablonun Türkçe çevrisi ve özeti için Bkz. Güler, "Modern Kölelik ve Modern Köleliğin Görünümleri," 28-29.

³⁵ Crane, "Modern Slavery As A Management Practice: Exploring The Conditions and Capabilities For Human Exploitation," 54.

³⁶ Crane, "Modern Slavery As A Management Practice: Exploring The Conditions and Capabilities For Human Exploitation," 54.

³⁷ Crane, "Modern Slavery As A Management Practice: Exploring The Conditions and Capabilities For Human Exploitation," 55.

köleliğe dönük teklifleri aileler için bir umuttur; ancak bu teklifleri kabul edip köleliğe başlayanlar ya zorlanacak ya da aldatılacaklardır.³⁸ Kölelerin konuşlandırıldığı bölgelerde toplumdaki düşük eğitim ve düşük farkındalık seviyesi potansiyel olayların bildirilmesini engellemektedir, Crane'e göre bu tip sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı olan toplumlarda uygun fiyatlı kredilerin sağlanmasıyla birlikte işe alım görevlileri tarafından hedeflenenler artık mümkün olmayabilir.³⁹

Crane, coğrafi boyutu coğrafi izolasyon ve fiziksel/politik/psikolojik mesafe unsurlarına dayandırmıştır. Crane'e göre coğrafi izolasyonun kölelik olasılığının etkilemesinin iki ana nedeni vardır. Bunlardan ilki tarım, ormancılık, madencilik gibi birçok temel sanayi biçiminin konuma özgü olmasıdır, bu konumun şehir, kasaba gibi ana emek kaynaklarından izole edildiği yerlerde, emek için yüksek talep düşük arz piyasası yaratılır.⁴⁰ İkinci neden ise coğrafi izolasyon nedeni ile diğer topluluklarla çok az teması olan veya hiç teması olmayan kölelik sitelerinin geliştirilmesi, bireylerin çıkarlarının korunmasına yardımcı olabilecek kanun yaptırımlarından, destek gruplarından ve sendikalardan izole olmaya veya katılımcılar arasında kölelik uygulamalarının normalleşmesine neden olabilir böylelikle işçilerin direnme olasılığı azaltılır.⁴¹ Köleleştirilmiş işçilerin evlerinden fiziksel, politik veya psikolojik olarak uzakta olmalarını sağlama, bağımlılığı artırma ve kaçmayı önleme etkisine sahiptir, özellikle

---

³⁸ Crane, "Modern Slavery As A Management Practice: Exploring The Conditions and Capabilities For Human Exploitation," 55.

³⁹ Crane, "Modern Slavery As A Management Practice: Exploring The Conditions and Capabilities For Human Exploitation," 55-56.

⁴⁰ Crane, "Modern Slavery As A Management Practice: Exploring The Conditions and Capabilities For Human Exploitation," 56.

⁴¹ Crane, "Modern Slavery As A Management Practice: Exploring The Conditions and Capabilities For Human Exploitation," 56.

dilin ek bir engel olduğu durumlarda, geri dönüşle ilgili yüksek maliyet ve karmaşık lojistik nedeniyle kaçma girişimleri pek olası değildir.⁴² Ayrıca, kimlik belgesi gibi uygun belgeler olmadan kaçmaya çalışanların tutuklanma riskleri daha yüksektir.⁴³

Kültürel boyut ise Crane tarafından gelenekler, yerleşik eşitsizlikler ve dini inançlar bakımından ele alınmıştır. Her ne kadar düzenleyici kurumlar köleliği yasaklasalar da gayri resmi kurallar ile normların uyumlu bir kültür sağladığı yerlerde köleliğin devam etmesi muhtemeldir.⁴⁴

Crane, düzenleyici boyutu yönetim gücü ve dikkat çekme konuları ile ilişkilendirmiştir. Crane'e göre iyi kamu yönetimi, yolsuzluk, kaynak eksikliği veya kötü yönetim tarafından zayıflatılabilir ve bunların tümü, kölelik yasaları ve insan haklarıyla ilgili uluslararası anlaşmalarda belirtilen yaptırımları etkisiz hale getirebilir. Örneğin yolsuzluk, sınır muhafızlarına işlemleri hızlandırmaları için yapılan ödemeler gibi yollarla, insan ticaretinin gerçekleşmesine neden olabilir veya yerel polise ödeme yapılması yoluyla aşırı emek sömürsünün engellenmeden devam etmesine izin verebilir ve ceza adaletini bozabilir.⁴⁵ Yönetim ve dikkat çekmenin köleliğin ortaya çıkma olasılığı üzerindeki etkisi, şirketler, sivil toplum kuruluşları veya medyanın etkisiyle hafifletilebilir. Bunun için sivil toplum kuruluşlarıyla köleliği ele alan ortaklıklar, hâkimlerin insan

---

⁴² Crane, "Modern Slavery As A Management Practice: Exploring The Conditions and Capabilities For Human Exploitation," 56.

⁴³ Crane, "Modern Slavery As A Management Practice: Exploring The Conditions and Capabilities For Human Exploitation," 56.

⁴⁴ Crane, "Modern Slavery As A Management Practice: Exploring The Conditions and Capabilities For Human Exploitation," 57.

⁴⁵ Crane, "Modern Slavery As A Management Practice: Exploring The Conditions and Capabilities For Human Exploitation," 57-58.

hakları konusunda eğitilmesi, yerel polislik için finansman sağlanması gibi yollara başvurulabilir. Benzer şekilde, medya ve sivil toplum kuruluşları kölelik örneklerini araştırıp duyurarak ve çözümlere katkıda bulunarak yönetişimin ve ilginin artırılmasında rol oynayabilir.⁴⁶

Modern köleliğin karmaşık yapısı olmasından ve kabul görmüş tanımı olmamasından ötürü, kavramı klasik kölelik diye adlandırılan kölelik kurumundan farklıklarına ve modern köleliğin görünümüne değinerek incelemek gerekecektir.

1. Modern Köleliğin Klasik Kölelikten Farkları

Modern kölelikle klasik köleliği ayıran en önemli faktör, “köle” durumundaki kişilerin hukuki durumlarıdır. Yukarıda değinilen klasik köleliğin tanımından da anlaşılacağı üzere klasik kölelikte köleler haklara sahip olan kişiler olmayıp, haklara konu olan “eşya” statüsündedir. Oysa modern köle olan kişiler ise hukuki kişiliklerini korumakta ve eşya statüsünde değillerdir. Ancak mülkiyet ilişkisinin tam olarak kalktığı da söylenemez. Özellikle insan, organ veya seks ticareti durumlarında bu kişiler üzerinde mülkiyet unsurlarının kullanıldığı söylenebilir. Bazı durumlarda ise mülkiyet ilişkisi zayıflayarak sömürü haline gelmektedir. Örneğin zorla çalıştırma durumunda mülkiyet ilişkisinden değil, sömürü ilişkisinden bahsedilebilecektir.⁴⁷

Modern kölelik, kaynağı bakımından da klasik kölelikten ayrılmaktadır. Yukarıda değinildiği üzere klasik köleliğin kaynağı genel olarak, savaş esirliğine, köleden doğmaya,

---

⁴⁶ Crane, “Modern Slavery As A Management Practice: Exploring The Conditions and Capabilities For Human Exploitation,” 58.

⁴⁷ Duymaz, “Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme,” 72-73.

borcunu ödeyememeye dayanırken; modern köleliğin kaynağı daha karmaşık bir yapıdadır.⁴⁸ Örneğin; yoksulluk, işsizlik, savaş, etnik ayrımcılığa maruz kalma veya katliam, soykırım gibi ağır insan hakları ihlalleri sonucunda kişi özgürlüğünden veya karşı koyma gücünden fiilen mahrum kalır. Bu gibi durumlar sonucunda, buna maruz kalan kişiler hayatını idame ettirmeye çalışacak ve belki de göçe zorlanacaklardır. Bunun sonucunda da insan ticareti, zorla çalıştırma gibi modern köleliğin görünümüne rastlanabilecektir.⁴⁹

Bir başka farkı da hakimiyet veya sömürü ilişkisinin kurulması ve devam ettirilmesinde kullanılan araçlar oluşturmaktadır. Klasik kölelikte efendinin köle üzerindeki mülkiyet hakkının bir sonucu olarak hakimiyet ilişkisinin devam ettirilmesi için özellikle Roma uygarlıklarıyla özdeşleşmiş bir uygulama olan kölelerin zincire vurulması gibi insanlık dışı muameleler kullanılırken⁵⁰; modern kölelikte mülkiyet ilişkisinin yerini sömürü ilişkisi aldığından, bu ilişkinin devam ettirilmesi için klasik kölelikteki gibi uygulamalar yerine, kişinin pasaportuna veya başkaca belgelerine el konulması veya kişinin kaçak olması durumunda sınır dışı edilmesi tehdidi gibi yöntemler kullanılmaktadır.⁵¹ Yani klasik kölelik biçimindeki gibi aleni bir uygulama olmayıp gizlice yapılmaktadır.

---

⁴⁸ Duymaz, "Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme," 73.

⁴⁹ Duymaz, "Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme," 73.

⁵⁰ Duymaz, "Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme," 73; Bakır, *Modern Kölelik*, 5.

⁵¹ Bakır, *Modern Kölelik*, 5; Duymaz, "Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme," 73.

Bu farklılıklara ek olarak Kevin Bales, klasik köleliğin modern köleliğe göre çok daha yüksek maddi bedellere dayandığını, bununla birlikte modern kölelikte kârın klasik köleliğe göre çok fazla olduğunu belirtmiştir. Yine, klasik kölelikte potansiyel köle kıtlığı mevcut iken modern köleliğin hâkim olduğu günümüzde potansiyel köle fazlasının olduğunu da belirtmiştir. Başka bir farklılık olarak da modern kölelikte kurulan ilişkinin klasik köleliktekine göre daha kısa süreli olduğunu belirtmiştir. Son olarak da klasik kölelikte etnik köken önemli bir unsur iken modern kölelikte bunun önemli olmadığını vurgulamıştır.⁵² Etnik kökenin önemsiz olduğu görüşüne katılmamakla birlikte belirleyici olmadığı kanaatindeyiz. Zira klasik kölelikte köleden doğma, köleliğin kaynağı olabilirken modern kölelikte bu durum dolaylı olarak sömürü ilişkisinde ortaya çıkabilmektedir. Örneğin yukarıda da belirtildiği üzere etnik ayrımcılığa maruz kalan kişilerin göçe zorlanması sonucunda insan ticareti, zorla çalıştırma, seks köleliği gibi uygulamalara maruz kalmasında etnik kökenin dolaylı olarak etkili olduğunu düşünülebilir. Ancak yine belirtmiş olduğumuz üzere, kanaatimizce modern kölelikte belirleyici bir unsur değildir.

2. Modern Köleliğin Görünümleri: Modern Kölelik Biçimleri

Modern köleliğin, daha çok uygulanış tarzıyla kendini gösterdiğine yukarıda değinilmişti. Bu uygulanış tarzları modern köleliğin görünümünü yani aslında bir nevi modern kölelik biçimlerini ortaya koymaktadır. Bir kişinin tehdit, şiddet, baskı, gücün kötüye kullanılması veya aldatma nedeniyle reddedemeyeceği veya terk edemeyeceği sömürü durumlarının

---

⁵² Güler, "Modern Kölelik ve Modern Köleliğin Görünümleri," 26-27; Bakır, *Modern Kölelik*, 6-7; Bales, *Küresel Ekonomide Yeni Kölelik*, 22.

hepsi modern kölelik biçimleri olarak sayılabilir.⁵³ Bu biçimleri eksiksiz bir şekilde listelemek şüphesiz ki zordur. Dolayısıyla birtakım çalışmalardan yola çıkarak modern köleliğin temel biçimlerine kısaca değinilecektir.

Modern kölelik biçimlerini Kevin Bales; menkul kölelik, borç esareti ve sözleşmeli kölelik olarak üç kategoride incelerken, K.David Androff; mülkiyete dayalı kölelik, borç esareti, sözleşmeye dayalı kölelik, devlet köleliği, yerel esaret ve dinsel kölelik olarak altı farklı kategoride değerlendirmektedir.⁵⁴ WFF ise modern köleliğin görünümünden insan ticareti, zorla çalıştırma, kölelik ve kölelik benzeri uygulamalar, borç esareti, zorla veya köleleştirilerek evlilik, çocuk sömürüsü ve satışı olarak altı görünümüne vurgu yapmaktadır.⁵⁵ WFF bu vurgusunu borç esareti durumu hariç, uluslararası düzenlemelere atıfta bulunarak yapmıştır.⁵⁶ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve Avrupa Konseyi Hukukuna bakıldığında ise bu modern kölelik biçimlerinden insan ticareti ve zorla çalıştırmanın ön plana çıktığı gözlemlenecektir.⁵⁷

---

⁵³ WFF, *Global Slavery Index 2018*, 7.

⁵⁴ Güler, "Modern Kölelik ve Modern Köleliğin Görünümleri," 32-33; David K. Androff, "The Problem of Contemporary Slavery: an International Human Rights Challenge for Social Work," *International Social Work* 65, no. 2 (2010): 214-215 (Aktaran: Güler, "Modern Kölelik ve Modern Köleliğin Görünümleri," 32-33).

⁵⁵ WFF, *Global Slavery Index 2018*, 140-141.

⁵⁶ Güler, "Modern Kölelik ve Modern Köleliğin Görünümleri," 29-30. Bu eser WFF'nin 2014 raporuna atıf yapmış olsa da 2018 raporunda da aynı uluslararası düzenlemeler referans olarak gösterilmiştir. Bkz. WFF, *Global Slavery Index 2018*, 140-141.

⁵⁷ Duymaz, "Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme," 82. Duymaz, çalışmasında yargı kararlarına genişçe yer vermiştir. Bunlara örnek olarak İnsan Ticareti ile ilgili; AİHM, *Rantsev v. Kıbrıs ve Rusya*, No: 25965/04, 7

Modern kölelik biçimlerine işaret etmesi açısından, 7 Eylül 1956 tarihli Köleliğin, Köle Ticaretinin ve Kölelik Benzeri Kurumların ve Uygulamaların Kaldırılması Hakkında Ek Sözleşme⁵⁸ de önem arz etmektedir. Sözleşmenin birinci maddesinde borç nedeniyle kölelik, serflik veya kulluk, zorla evlendirme, bir kadının kocası, ailesi veya aşireti tarafından para karşılığı veya başka bir şekilde devredilmesi, bir kadının miras yoluyla devredilmesi, bir çocuğun bedel karşılığında olsun veya olmasın istismar amacıyla devredilmesi kölelik benzeri uygulamalar olarak nitelendirilmiştir.⁵⁹ Bu kölelik benzeri uygulamalar Kölelik Sözleşmesi'ndeki tanıma uygun olmadığı ölçüde modern kölelik biçimi olarak değerlendirilebilecektir.

Bunlara ek olarak organ ticareti, seks ticareti, ev köleliği, çocukların silahlı çatışmalarda kullanılması gibi uygulamalar da modern kölelik biçimi olarak değerlendirilebilmektedir.⁶⁰

Çalışmanın sonraki bölümüne yardımcı olması açısından modern kölelik biçimleri diye adlandırılan bu görünümünden bazılarını kısaca değinilmesi gerekmektedir.

a. İnsan Ticareti

En kısa tanımıyla insan ticareti, kişilerin zorlama, tehdit veya aldatma gibi yöntemlerle zorla çalıştırma, kölelik veya

---

Ocak 2010; Zorla Çalıştırma konusunda da AİHM, *Siliadin v. Fransa*, No:73316/01, 26 Temmuz 2005 kararları örnek verilebilir.

⁵⁸ Köleliğin, Köle Ticaretinin ve Kölelik Benzeri Kurumların ve Uygulamaların Kaldırılması Hakkında Ek Sözleşme, RG. 06.01.1964, S. 11599.

⁵⁹ Bkz. m.1; Duymaz, "Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme," 82.

⁶⁰ Duymaz, "Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme," 82.

başka türlü sömürü amacıyla yerlerinin değiştirilmesidir.⁶¹ Bu kölelik biçimine daha çok sivil düzensizlik, silahlı çatışma, yoksulluk yaşanan yerlerde rastlanmaktadır. Bu kişilerin kolay hedef olarak görülmesi neticesinde kişilere daha iyi bir yaşam vaat edilerek kişiler sömürülmeye itilmekte ve bu kişilerin daha iyi bir yaşam umuduyla sürece dahil olması, genellikle zorla çalıştırma veya cinsel kölelik gibi uygulamalarla sonuçlanmaktadır.⁶² Birleşmiş Milletler'in (BM), bu süreci yönetenlerin yılda yedi ila on milyar dolar arasında kazandığını belirttiği de düşünüldüğünde, bu insanlık dışı uygulamaları önlemek için birçok anlaşmaya rağmen her geçen yıl artmasında yüksek kâr ve düşük riskin önemli bir etken olduğu söylenebilir.⁶³

b. Zorla Çalıştırma

Zorla çalıştırma kavramı, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)⁶⁴ 29 No'lu Zorla Çalıştırma Sözleşmesi'nde⁶⁵ "herhangi bir kişinin ceza tehdidi altında ve bu kişinin tam isteği olmadan mecbur edildiği tüm iş veya hizmetler" olarak tanımlanmıştır. Ceza tehdidi olmamasına rağmen ceza tehdidinde eşdeğer uygulamalar da zorla çalıştırma kapsamında

---

⁶¹ Duymaz, "Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme," 82; Sara Birkhental, "Human Trafficking: A Right Abuse with Global Dimesions," *Interdisciplinary Journal Of Human Rights Law* 6, no. 27 (2011-2012), 27-40.

⁶² Güler, "Modern Kölelik ve Modern Köleliğin Görünümleri," 33; Kathleen FitzGibbon, "Modern-Day Slavery?," *African Security Review* 12, no. 1 (2003): 81,84.

⁶³ Fitz Gibbon, "Modern-Day Slavery?," 85-86.

⁶⁴ International Labour Organization.

⁶⁵ Cebri veya Mecburi Çalıştırma Hakkında Sözleşme, RG. 23.06.1998, S. 23381.

değerlendirilmektedir.⁶⁶ Nitekim çalışmanın üçüncü bölümünde detaylıca açıklanacağı üzere zorla çalıştırma veya zorunlu çalışma kavramlarına ilişkin tanımlamayı da 26 No'lu Zorla Çalıştırma Sözleşmesi'ne atıfla tanımlayan AIHM, bahsi geçen "cezanın" fiziksel şiddet veya kısıtlamaya varabileceği gibi yasa dışı çalışan mağdurları polise veya göç idaresi yetkililerine ihbar etmekle tehdit etmek gibi psikolojik bir mahiyette ve daha örtülü biçimlerde olabileceğini kararında açıkça vurgulamaktadır.⁶⁷ Bu duruma AIHM'in *Siliadin v. Fransa*⁶⁸ kararı örnek olarak verilebilir.⁶⁹ Başvuruya konu olayda ücretsiz çalıştırılan başvurucuya yönelik ceza tehdidi olmamasına rağmen başvurucunun ikamet izni bulunmadan yabancı ülkede bulunması, yakalanma korkusu sebebiyle Mahkeme durumu ceza tehdidi olarak nitelendirmiş ve zorla çalışma olduğuna hükmetmiştir.

c. Borç Esareti

WFF borç esareti durumunu, insanların, borcuna veya borç süresinin kısaltılmasına karşılık olarak kendilerinin veya kendi kontrolü altındaki kişilerin emeğini veya hizmetini, değerinden daha az miktarda sınırlı veya sınırsız süre ile taahhüt etmesi

---

⁶⁶ ILO, *The cost of Coercion*, (International Labour Conference, 98th Session 2009, Report I(B)), (Genava: ILO, 2009), 5-6 (para. 24), Erişim tarihi Eylül 8, 2022, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_106268.pdf.

⁶⁷ *C.N. ve V. v Fransa*, No: 67724/09, 11 Ekim 2012, para. 77.

⁶⁸ *Siliadin v. Fransa*, No: 73316/01, 26 Temmuz 2005.

⁶⁹ İhlal ile sonuçlanan zorla çalıştırma veya zorunlu çalışmaya ilişkin benzer örnekler için ayrıca Bkz. *Chowdury ve Diğerleri v. Yunanistan*, No: 21884/15, 30 Mart 2017; *S.M. v. Hırvatistan* [B.D.], No: 60561/14, 25 Haziran 2020; *V.C.L. ve A.N. v. Birleşik Krallık*, No: 77587/12 ve 74603/12, 16 Şubat 2021; *Zoletic ve Diğerleri v. Azerbaycan*, No: 20116/12, 7 Ekim 2021.

olarak tanımlamıştır.⁷⁰ Bu durum köleliğin hem gerekçesi hem de biçimidir.⁷¹ Bu durumun örneklerine ödeme gücü olmayan yoksul göçmenlerin insan ticaretine katılmasında rastlanıldığı gibi⁷² Hindistan ve Tayland'da kronikleşmiş şekilde rastlamak da mümkündür. Örneğin Hindistan'da emekçi ailelere verilen küçük toprak parçasını işleme hakkı neticesinde aileler bu toprağı işlemeyi sürdürebilmek için borçlandırılmakta, ancak aileler bu borcu ödeyememekte ve sonunda kronikleşmiş kölelik sorunuyla yüzleşmektedirler. Yine Tayland'da geçmişten beri ailelerin, maddi kriz yaşamaları durumunda kız çocuklarını seks işçisi olarak satması da bu kölelik biçiminin kronikleşmiş hali olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷³

II. YİRMİ BİRİNCİ YÜZYILIN UTANÇ TABLOSU: “MODERN” KÖLELER

A. Genel Olarak

Modern kölelik hakkında hazırlanan birçok rapor mevcuttur, bunlar genellikle International Labour Office (ILO), Walk Free Foundation (WFF), Human Rights Watch⁷⁴ (HRW), International Organization for Migration⁷⁵ (IOM) gibi uluslararası alanda çalışmalar sürdüren kuruluşlar tarafından hazırlanmaktadır. WFF tarafından hazırlanan 2018 Küresel

---

⁷⁰ WFF, *Global Slavery Index 2018*, 140.

⁷¹ Güler, “Modern Kölelik ve Modern Köleliğin Görünümleri,” 34.

⁷² Güler, “Modern Kölelik ve Modern Köleliğin Görünümleri,” 30; Bales, *Küresel Ekonomide Yeni Kölelik*, 15.

⁷³ Güler, “Modern Kölelik ve Modern Köleliğin Görünümleri,” 34; Bales, *Küresel Ekonomide Yeni Kölelik*, 49, 246-247.

⁷⁴ İnsan Hakları İzleme Örgütü.

⁷⁵ Uluslararası Göç Örgütü.

Kölelik Endeksi⁷⁶ son döneme ilişkin⁷⁷ hazırlanmış en kapsamlı verileri içeren rapordur. Bununla birlikte WFF, ILO ve IOM'un hazırladıkları Modern Köleliğin Küresel Tahminleri Raporu⁷⁸ da bizlere yol gösteren bir diğer kaynaktır. WFF, 2018 endeksinde çok sayıda kategoride çalışma yapmış olmalarına rağmen modern köleliğe ilişkin hala büyük boşluklar olduğunu, birçok modern kölenin bilgisine ulaşılmadığına işaret etmektedir. Kesin verilere ulaşmak, köleliğin birçok farklı alanda uygulamaya konu olması, ülkelerin uyguladığı politikalar, süre gelen çatışmalar, yönetim sorunları, veri toplama çalışmalarında izlenen metotlardaki eksiklik gibi nedenlerle oldukça zordur. Örneğin küresel tahminlere ilişkin rapor organ ticareti, çocuk askerlerin askere alınması gibi konulara dair bilgi veremediği gibi 2018 endeksindeki tahminler de bu uygulamaları yakalayamamaktadır.⁷⁹ Buna ek olarak, Arap devletlerine ilişkin yapılan çalışmalar son derece sınırlı şekilde yapılabilmektedir.⁸⁰ Ev işleri ve inşaat gibi sektörlerde zorla çalıştırma faaliyetlerinin yoğun biçimde görüldüğü bilinen Arap ülkelerinde sadece iki tane ulusal anket yapılabilmektedir. Nitekim araştırmaya konu ülkeler Körfez İş Birliği Konseyi üyesi olmayan Lübnan ve

---

⁷⁶ WFF, *Global Slavery Index 2018*, 7.

⁷⁷ İşbu makalenin kaleme alındığı Nisan 2022 tarihi itibarıyla son döneme ilişkin.

⁷⁸ WFF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*, (Geneva: ILO & WFF, 2017), Erişim tarihi Mart 29, 2022, https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_575479/lang-en/index.htm.

⁷⁹ WFF, *Global Slavery Index 2018*, 28.

⁸⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Human Rights Watch (HRW), *Abuse and Exploitation of Female Migrant Domestic Workers in the United Arab Emirates*, (ABD: HRW, 2014), Erişim tarihi Nisan 2, 2022, <https://www.hrw.org/report/2014/10/22/i-already-bought-you/abuse-and-exploitation-female-migrant-domestic-workers-united>.

Ürdün olmuştur.⁸¹ Öte yandan metodolojik gelişmeler de yaşanmaktadır. Örneğin yüksek gelirli ve gelişmiş ülkelerdeki modern kölelik yaygınlık oranlarının önceden anlaşıldığı şekilden daha yüksek olduğu saptanmıştır.⁸²

ILO, WFF ve IOM tarafından hazırlanan küresel tahmin raporunda yer alan rakamlar WFF'nin hazırladığı 2018 endeksinde de kullanılarak kurban sayısı ve dağılımı gibi konularda yeni verilere değinilmemiştir. Tüm boşluklara rağmen 2018 endeksi ile küresel tahminler raporunu birlikte ele alarak modern köleliğin bölgesel dağılımı, mağdurların cinsiyet dağılımı, köleliğin en çok rastlandığı ülkeler, zorla çalıştırma ve zorla evlendirme mağdurlarının modern kölelik içindeki yeri gibi konularda 21. yüzyıl “modern” dünyasının utanç tablosunu görmek mümkündür.

B. Modern Köleliğin Yaygınlık Oranları

1. Modern Köleliğin Bölgesel Yaygınlığı

WFF'nin hazırladığı 2018 Küresel Kölelik Endeksinde göre dünyada her bin kişiden 5.4'ü modern kölelik kurbanı⁸³ iken aynı kuruluşun Commonwealth Human Rights Initiative⁸⁴ ile modern köleliğin ortadan kaldırılması hakkında yaptıkları çalışmaya göre milletler topluluğu içinde yaşayan her 150 kişiden birisi modern köledir. Kölelik, beş bölge arasında en çok Afrika bölgesinde yaygınlık göstermektedir, bunu Asya ve Pasifik bölgesi, ardından Avrupa ve Orta Asya izlemektedir. Arap Devletleri ve Amerika bölgesi ise dördüncü ve beşinci sırada yer

---

⁸¹ WFF, *Global Slavery Index 2018*, 82.

⁸² WFF, *Global Slavery Index 2018*, 62.

⁸³ WFF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*, 5.

⁸⁴ İnsan Hakları Girişimi.

almaktadır.⁸⁵ WFF, bölgelerin ve ülkelerin güvenlik açığı hakkındaki çalışmalarında birtakım ölçütler kullanarak bunların kırılabilirlik oranlarını analiz etmiştir. Bu ölçütler yönetim sorunları, temel ihtiyaçların eksikliği, eşitsizlik, haklardan mahrum edilmiş gruplar ve çatışmaların etkileri şeklinde belirlenmiştir.⁸⁶ Yapılan bölgesel analizler, Arap Devletleri ve Amerika bölgesinde modern kölelik riskinin, yaygınlık verilerinde görülenden daha yüksek olduğunu göstermiştir. Arap devletlerinin nispeten düşük yaygınlık tahminlerine rağmen, beş bölgede ikinci kırılabilirlik puanına sahip olduğu saptanmıştır.⁸⁷ Bu bulgulardan hareketle, 17,6 milyon göçmen işçi⁸⁸ ile dünya genelindeki göçmen işçi sayısının onda birine sahip ve her üç işçisinden biri göçmen⁸⁹ olan Arap devletlerinin, sınırlı çalışmalar sonucu elde edilen verilerden daha fazla sayıda modern köle uygulamasına ev sahipliği yaptığı söylenebilir.

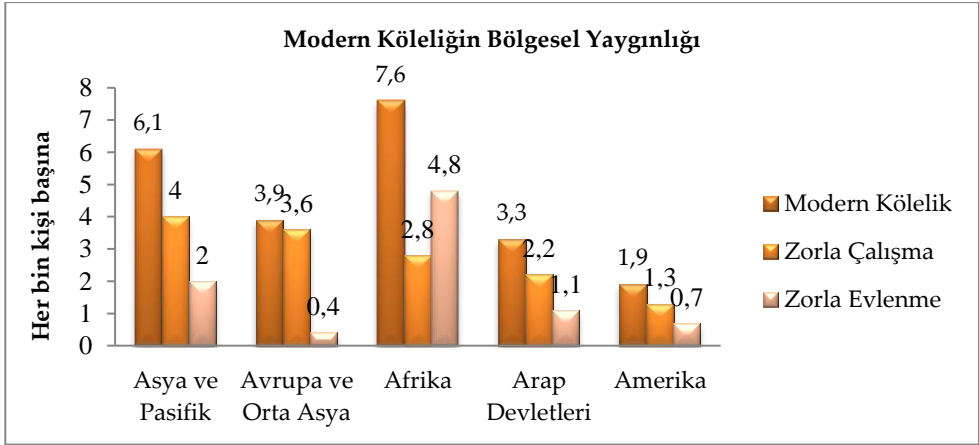
⁸⁵ WFF, *Global Slavery Index 2018*, 62.

⁸⁶ WFF, *Global Slavery Index 2018*, 142.

⁸⁷ WFF, *Global Slavery Index 2018*, 63.

⁸⁸ ILO, *Global Estimates Of Migrant Workers And Migrant Domestic Workers: Results And Methodology* (Geneva: ILO, 2015), 16, Erişim tarihi Nisan 2, 2022, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_436343.pdf.

⁸⁹ WFF, *Global Slavery Index 2018*, 27.

Grafik 1: Modern Köleliğin Bölgesel Yaygınlığı, 2018.⁹⁰

(WFF, *Global Slavery Index 2018*)

Bölgesel yaygınlık tablosundan görüleceği üzere modern köleliğin en yaygın olduğu ve zorla evlendirilenlerin sayısının zorla çalıştırılanların sayısını geçtiği tek bölge Afrika'dır. Bununla birlikte zorla evlendirme yaygınlık oranı en düşük bölge olan Avrupa'da ise Orta Avrupa'daki kadınları Batı Avrupa'da sahte evlilikler için işe alan büyük bir ulus ötesi örgütlü suç grubu şeklinde yeni bir insan ticareti biçimi ortaya çıktığı gözlemlenmiştir.⁹¹

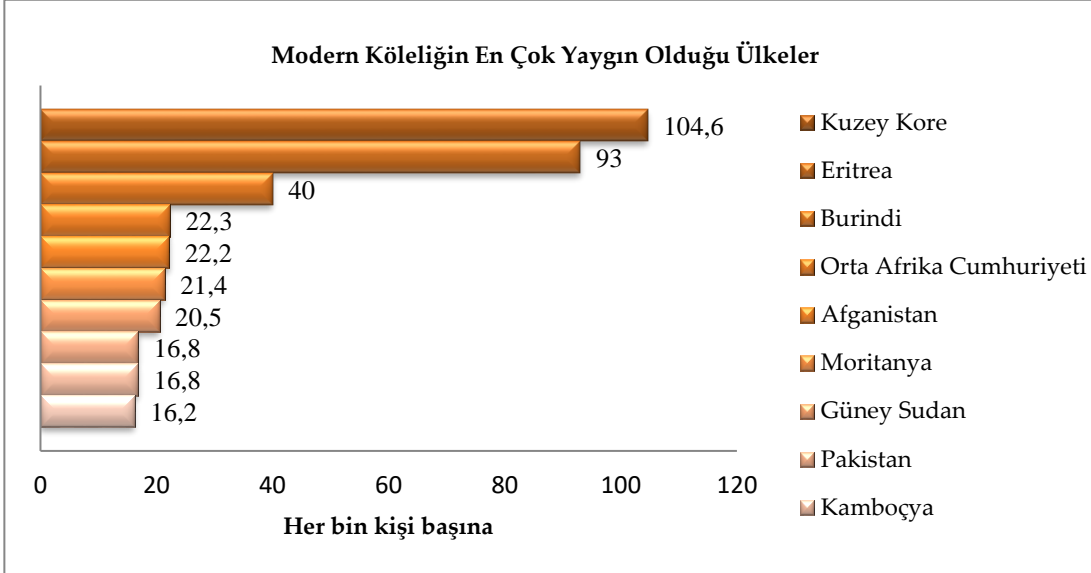
2. Köleliğin En Çok Yaygın Olduğu Ülkeler

Her ne kadar modern köleliğin son bulması için çalışmalar yapılırsa da dünya üzerindeki neredeyse her ülkede modern kölelik uygulanmasına rastlanmaktadır. Bazı ülkelerde devletin zorlamasıyla bazı ülkelerde de devletten gizli şekilde modern kölelik sürdürülmektedir. Böylelikle, modern köleliğin görülme sıklığı konusunda her ülkede farklı sonuçlar çıkmaktadır. 167

⁹⁰ WFF, *Global Slavery Index 2018*, 62,-63.

⁹¹ WFF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*, 46.

ülkede yapılan araştırmaya göre modern köleliğin en yaygın olduğu ilk on ülke sırasıyla Kuzey Kore, Eritrea, Burindi, Orta Afrika Cumhuriyeti, Afganistan, Moritanya, Güney Sudan, Pakistan, Kamboçya ve İran'dır.

Grafik 2: Modern Köleliğin En Yaygın Olduğu Ülkeler, 2018.⁹²

(WFF, *Global Slavery Index 2018*)

WFF'nin hazırladığı 2014 yılı modern kölelik endeksine göre modern köleliğin nüfus içinde en çok yer tuttuğu on ülke; Moritanya, Özbekistan, Haiti, Katar, Hindistan, Pakistan, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Sudan, Suriye ve Orta Afrika Cumhuriyeti'di.⁹³ İlk on ülke arasında Kuzey Kore, Eritrea, Afganistan ve Kamboçya yer almamıştır. Özellikle Kuzey Kore

⁹² WFF, *Global Slavery Index 2018*, 29.

⁹³ WFF, *Global Slavery Index 2014* (Avustralya: Hope for Children Organization, 2014), 17, Erişim tarihi Nisan 2, 2022, https://reporterbrasil.org.br/wp-content/uploads/2014/11/GlobalSlavery_2014_LR-FINAL.pdf.

bakımından bunun sebebi 2014 yılı itibari ile bu ülkede ilk defa çalışma yapılmasıdır. Metodolojik gelişmeler ve daha fazla kişiye ulaşmakla birlikte sonraki süreçte daha sağlıklı veriler elde edilmiştir.

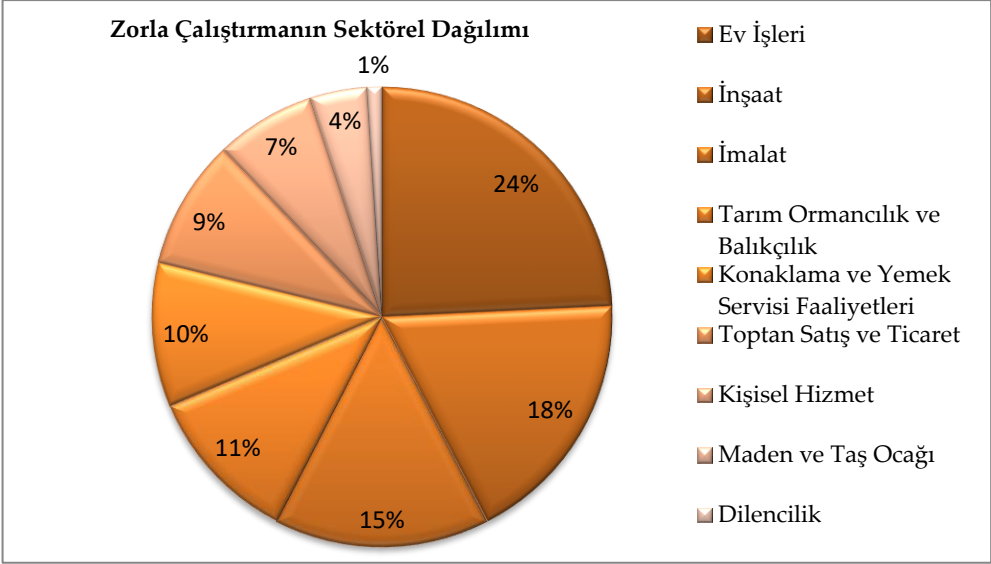
Yapılan analizler köleliğin en yaygın olduğu ülkeler ile modern kölelik arasında iki önemli bağlantı unsurunu göstermektedir: bu ülkeler son derece baskıcı rejimler tarafından yönetilmektedir ve buralarda çatışmalar devam etmektedir.⁹⁴ Özellikle Kuzey Kore ve Eritrea'daki yaygınlığın diğer ülkelere nazaran daha yüksek olmasının nedeni bu ülkelerdeki vatandaşların devlet tarafından zorla çalıştırılmasıdır. Kanaatimizce tek partili ya da diktatörlük şeklinde yönetilen ülkelerde insan haklarını koruyan mekanizmaların işletilememesi ve yöneticilerin bu mekanizmaları işletmekteki isteksizlikleri modern köleliğin yaygınlaşmasına zemin hazırlamaktadır. 21. yüzyılda devletlerin kendi vatandaşlarına yönelik zorla çalıştırma uygulamasının devam etmesi ve bu keyfiyetin önüne geçilememesi son derece endişe vericidir.

3. Zorla Çalıştırma Sömürüsünün Sektörel Yaygınlığı

Zorla çalıştırma farklı şekillerde ve sektörlerde meydana gelmektedir. Bu sömürü vakaları her sektörde eşit oranda görülmemekle birlikte bazı sektörlerde diğerlerinden çok daha fazla sayıda kurbanı vardır. Zorla çalıştırma sömürüsünün sektörel dağılımını WFF, ILO, IOM aşağıdaki grafikte açıklamıştır.

---

⁹⁴ WFF, *Global Slavery Index 2018*, 29.

Grafik 3.: Zorla Çalıştırmanın Sektörel Dağılımı, 2016.⁹⁵

(WWF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*)

Rapora göre zorla çalıştırma mağdurlarının %24'ünü kapsayan ev işçilerinin 2016 tarihi itibari ile dünya genelinde 67 milyon kişi olduğu tahmin edilmektedir. Bunların %75'inin kadın ve 11.5 milyonunun göçmen olduğu tahmin edilmektedir. Göçmen ev işçilerinin yaklaşık %80'inin oluşturduğu 9.1 milyon ev işçisi yüksek gelirli ülkelerde çalışmaktadır. Göçmen kadın ev işçilerinin %25'i Asya ev Pasifik bölgesinde; %22'si Avrupa'da; %19'u ise Arap Devletlerinde bulunmaktadır.⁹⁶ Birkaç istisna dışında ev işçileri ulusal İş Kanunlarındaki korumanın dışında bırakılmıştır. ILO'nun 2011 tarihli, 189 sayılı Ev İşçileri

⁹⁵ WWF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*, 32.

⁹⁶ WWF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*, 33.

Sözleşmesi'nin kabul edilmesiyle beraber son yıllarda birtakım ilerlemeler kaydedilmiştir. Ancak yine de ev işçilerinin ödenmemiş ücretlerden, fazla mesai ücretlerinin olmamasından, uzun çalışma saatlerinden, ağır iş yükünden, dinlenme günlerinin yetersizliğinden, sağlık ve doğum izninin olmamasından, kötü yaşam koşullarından, sözleşmeler ve fesih ile ilgili kötü yaşam koşullarından şikâyetleri devam etmektedir.⁹⁷

Yine rapora göre, zorla çalıştırılan iş gücü sömürü vakalarının %18'inin meydana geldiği tahmin edilen inşaat sektörünün ise küresel işgücünün %7'sini istihdam ettiği tahmin edilmektedir.⁹⁸

Zorla çalıştırılan işgücü sömürü vakalarının %15'inin görüldüğü imalat sektöründe ise az gelirli ülkelerde çalışanların baskıya maruz kaldığı belgelenmiştir. Uzun zamanlar boyunca Güney Asya ülkelerinde büyük ölçüde kayıt dışı olan küçük hazır giyim veya ayakkabı fabrikalarındaki istismarlara odaklanılmış olsa da küresel tedarik zinciri riskleri konusunda artan farkındalık ile birlikte bir dizi ürünün üretiminde zorlama olduğu tespit edilmiştir⁹⁹. Örneğin bazı büyük elektronik, iletişim ve teknoloji markaları, tedarik zincirlerinde zorla çalıştırma da dahil olmak üzere emek sömürsü hakkında eleştirilerle karşılaşmıştır.¹⁰⁰ 2020/2021 verilerine göre 129 şirket arasında LULULEMON, ADIDAS, PVH gibi firmalar yüz puan

---

⁹⁷ WFF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*, 33.

⁹⁸ WFF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*, 33-34.

⁹⁹ WFF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*, 34.

¹⁰⁰ WFF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*, 34.

üzerinden sırasıyla aldıkları 89, 86 ve 74 puanla üretim zincirinde zorla çalıştırma riski en az olan ilk üç firmadır, bununla birlikte NOKIA, AMAZON gibi firmalar 50 puanın altında kalmışlardır.¹⁰¹

Zorla çalıştırılan işgücü sömürü vakalarının %11'ini ise tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörleri oluşturmaktadır. Ticari tarımdaki düşük ücretli işlerin çoğu mevsimlidir, böylelikle bu alandaki zorlamanın kısa süreli olduğu anlaşılmaktadır. Gayri meşru ajanlar, tarım alanında çalışan kurbanların ücretlerinin ödenmemesi veya geç ödenmesi, fiziksel hareketlerinin kısıtlanması, şiddet ve tehdit gibi tipik istismarlardan geniş ölçüde sorumludur. Dahası, bu tür istismar vakaları hem zengin hem de yoksul ülkelerin tarım sektöründe geniş çapta belgelenmiştir.¹⁰²

Göçmen işçiler ise özellikle balıkçılık sektöründe yüksek bir baskı riski altındadır. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerdeki göçmen işçiler geniş bir yelpazede faaliyet gösteren gemilerde gün geçtikçe daha fazla çalışmaktadırlar. Çünkü bu ülkelerin vatandaşları sert çalışma şekli ve denizde uzun süreler geçirilmesine karşılık verilen ücretleri çok düşük bulmaktadırlar. Bununla birlikte birçok durumda, tüm iş operasyonu yasadışı olabilmektedir. Böyle durumlarda gemi sahipleri hem maliyetleri düşürmek hem de kolluk kuvvetlerinin

---

¹⁰¹ Know The Chain, *2020/2021 Benchmark*. Erişim tarihi Mart 29, 2022, <https://knowthechain.org/benchmark/>. 2018 verilerine göre INTEL, HP, APPLE gibi firmalar yüz puan üzerinden sırasıyla aldıkları 75, 72 ve 71 puanla üretim zincirinde zorla çalıştırma riski en az olan ilk üç firmadır bkz.: Know The Chain, *2018 Information & Communications Technology Benchmark*, Erişim tarihi Haziran 3, 2020, https://knowthechain.org/benchmarks/comparison_tool/4/.

¹⁰² WFF, ILO, IOM *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*, 34.

dikkatinden kaçmak için belgesiz göçmenleri kullanmaktadır.¹⁰³ Bu durumla bağlantılı olarak belirtmek gerekir ki, IOM'nin insan ticareti mağdurları ve savunmasız durumlarda diğer göçmenler için oluşturduğu Küresel Yardım Fonu, Endonezya sularındaki yabancı balıkçı teknelerinden 600 erkeğe katkıda bulunmuştur. Yardım edilen kişilerden bazıları yıllardır kuru arazide bulunmamıştı, kurbanlardan biri 22 yıl boyunca hiçbir temas olmadan ailesinden ayrılmıştı.¹⁰⁴

Son olarak WFF'nin çeşitli parametreler kullanarak yapmış olduğu araştırmalardan elde ettiği bulgulara dayanılarak G20¹⁰⁵ ülkelerine ithal edilen, zorla çalıştırma riskinin olduğu bazı ürün ve bu ürünlerin kaynak ülkeleri şöyle sıralanabilir: Kazakistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan'da pamuk; Afganistan, Hindistan, Myanmar, Nepal ve Pakistan'da tuğla; Arjantin, Brezilya, Çin, Hindistan, Malezya, Tayland, Vietnam'da giyim ve giyim aksesuarları; Bolivya, Brezilya, Nijer ve Paraguay'da sığır; Brezilya ve Dominik Cumhuriyeti'nde şeker kamışı; Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Kuzey Kore ve Peru'da altın; Hindistan ve Pakistan'da halı; Kuzey Kore ve Pakistan'da kömür; Gana, Endonezya, Tayland, Tayvan, Güney Kore, Çin, Japonya ve Rusya'da balık; Hindistan ve Myanmar'da piring; Brezilya, Kuzey Kore ve Peru'da kereste; Bolivya'da Brezilya

---

¹⁰³ WFF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*, 34-35.

¹⁰⁴ WFF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*, 35.

¹⁰⁵ 20 Maliye Bakanı ve Merkez Bankası Başkanı Grubu, dünyanın en büyük ekonomileri arasında yer alan 19 ülke ve Avrupa Birliği Komisyonundan oluşur. İngilizce Group of 20 olarak bilinen bu gruba kısaca G20 ülkeleri adı verilmektedir. Bkz. Erişim tarihi Haziran 3, 2020, <https://tr.wikipedia.org/wiki/G20#:~:text=G20%20C3%BClkelerini%20Almanyaya%2C%20Amerika%20Birle%C5%9Fik,ve%20Avrupa%20Birli%C4%9Fi%20Komisyonu%20olu%C5%9Fturuyor.>

cevizi, kestane; Fildişi Sahili ve Gana'da kakao; Angola'da elmas; Çin ve Malezya'da ise elektronik eşyalardan laptoplar, bilgisayarlar ve cep telefonları.¹⁰⁶ Modern kölelik riski altında bulunan bu ürünlerin G20 ülke ekonomilerinde ne ölçüde ithal edildiği raporda detaylıca açıklanmıştır.¹⁰⁷ Bu yönüyle rapor, suçun nerede işlendiğine değil, ürünlerin satıldığı ve tüketildiği yere odaklanarak G20 ülkelerinin ekonomilerinde büyük yere sahip olan, modern kölelik riski altında olan bu ürünleri ithal edip, ürünlerin üretimiyle ilgili çalışma koşullarında düzenleme yapmak için hiç çaba sarf etmediklerini gözler önüne sermektedir. Ayrıca raporda, bu ülkelerin modern köleliğe hem ülke içinde hem sınırlar ötesinde yanıt vermede açık ve acil sorumluluğunun olduğu vurgusu yapılmaktadır.¹⁰⁸

4. Borç Esaretine İlişkin Veriler ve Tayland Örneği

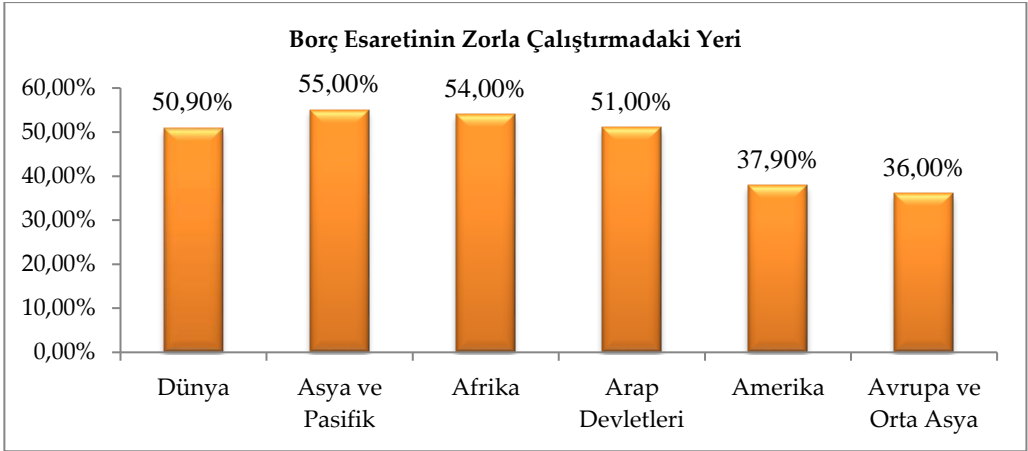
Zorla çalıştırma ve zorla evlendirmenin dünya üzerindeki dağılımına bakıldığında, bölgeler arasındaki rakamların birbirleriyle benzerlik göstermediği anlaşılmaktadır. Ancak borç esaretinin zorla çalıştırma içindeki yerine bakıldığında zorla çalıştırma uygulamalarının büyük bir kısmını borç esareti oluşturduğundan bölgeler arasında çok ciddi değişimlere rastlanmamaktadır.

---

¹⁰⁶ WFF, *Global Slavery Index 2018*, 103. Ayrıca bu raporun hazırlanmasında esas alınan referanslar için Bkz. WFF, *Global Slavery Index 2018*, 220ff.

¹⁰⁷ Bkz. WFF, *Global Slavery Index 2018*, 104-105; A.e., 224-229.

¹⁰⁸ WFF, *Global Slavery Index 2018*, 102-105.

Grafik 4: Borç Esaretinin Zorla Çalıştırma İçindeki Yeri, 2016.¹⁰⁹

(WFF, *Global Slavery Index 2018*)

Zorla çalıştırılan erkeklerin borç esaretindeki oranı genellikle kadınlardan daha fazladır. Asya'da zorla çalıştırılan kadınların %47'si erkeklerin ise %69,6'sı borç esareti altında çalışmaktadır. Afrika'da zorla çalıştırılan kadınların %52,5'i, erkeklerin %55,1'i; Amerika bölgesinde zorla çalıştırılan kadınların %34,3'ü, erkeklerin %37,9'u; Avrupa ve Orta Asya'da zorla çalıştırılan kadınların %21,3'ü, erkeklerin %54,4'ü borç esareti altında çalıştırılmaktadır. Borç esaretinde çalıştırılan kadın oranının erkekleri geçtiği tek bölge Arap Devletleridir. Bu bölgede zorla çalıştırılan kadınların %88,7'si, erkeklerin ise %44,7'si borç esareti altında çalışmaktadır.¹¹⁰

Her ne kadar borç esareti ile ilgili bölgeler arasında pek dalgalanma olmasa da Asya ve Pasifik bölgesi borç esaretinin zorla çalıştırma içinde en fazla yer tuttuğu bölgedir. Bu

¹⁰⁹ WFF, *Global Slavery Index 2018*, 69, 77, 83, 87, 93.

¹¹⁰ WFF, *Global Slavery Index 2018*, 69, 77, 83, 87, 93.

durumun nedenlerinden birisini de balık sektöründe yaşananlar oluşturmaktadır. Veriler, sömürücü işe alım politikasının ve borç esaretinin Tayland ticari balıkçılık endüstrisindeki işgücü sıkıntısı nedeniyle daha da arttığını göstermektedir.¹¹¹ Balıkçı tekneleri üzerindeki çalışmanın tehlikeli ve sömürücü doğası, tekne sahiplerinin balıkçı teknelerinde üretim ihtiyaçlarını karşılayan istekli bir işgücünü istihdam etmelerini ve sürdürmelerini zorlaştırmaktadır. Bu zorluklar, Kamboçya ve Myanmar hükümetlerinin vatandaşlarının Tayland balıkçılık endüstrisinde çalışmasını yasaklamaları ile daha da ağırlaştırmıştır. Bu ve benzer nedenlerle, balıkçıların kesin olarak %37,9'u muhtemelen de %49,2'si insan ticaretine maruz kalmıştır. Bunun sonucu olarak bir göçmen bir insan taciri ile göç sürecine başladığında, gıda, barınma ve seyahat ile kayıt belgelerinin masrafları için genellikle borç tahakkuk etmektedir. Bu nedenle, göçmen işçiler balıkçı tekneleri üzerinde çalışmaya başlamadan önce bile işverene, brokere veya aracı acenteye borçlu olabilmektedir. Tayland'da balıkçılık endüstrisinde çalışanların %76'sı bu nedenle borç esareti altında çalışmaktadır.¹¹²

---

¹¹¹ Issara Institute, International Justice Mission, *Prevalence & Patterns Of Labour Abuse Across Thailand's Diverse Fishing Industry*, (Issara Institute & International Justice Mission Ocak 2017), 7, Erişim tarihi Nisan 1, 2022, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2018/01/Not-in-the-Same-Boat-Prevalence-and-Patterns-of-Labor-Abuse-Across-Thailand's-Diverse-Fishing-Industry.pdf>.

¹¹² Issara Institute & International Justice Mission, *Prevalence & Patterns Of Labour Abuse Across Thailand's Diverse Fishing Industry*, 7; WFF, *Global Slavery Index 2018*, 48.

C. Modern Köle Sayıları Ve Kurbanların Cinsiyetleri

1. Bölgelere Göre Modern Köle Sayıları

ILO, WWF ve IOM tarafından hazırlanan küresel tahmin raporuna göre 2016 yılında dünya üzerinde 40.3 milyon modern kölelik kurbanı bulunmaktadır.¹¹³ WWF'nin 2014 yılında hazırladığı endekse göre ise 2014 yılı modern köle sayısı 35.8 milyon olarak tahmin edilmekteydi.¹¹⁴ Kanaatimizce, iki yıllık arada 4.5 milyon kurbanın eklenmesi nüfus artış hızındaki yükseliş, metodolojik gelişmeler, ülkelerdeki yönetim biçimlerinde meydana gelen değişimler gibi sebeplere dayandırılabilir.

	Zorla Evlendirme	Zorla Çalıştırma	Toplam Kurban
Asya ve Pasifik	8.440.000	16.550.000	24.990.000
Afrika	5.820.000	3.420.000	9.240.000
Avrupa ve Orta Asya	340.000	3.250.000	3.590.000
Amerika	670.000	1.280.000	1.950.000
Arap Devletleri	170.000	350.000	520.000
DÜNYA	15.442.000	24.840.000	40.293.000

Tablo 1: Bölgelere Göre Modern Köle Sayısı, 2016.¹¹⁵

(WWF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*)

¹¹³ WWF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*, 9.

¹¹⁴ WWF, *Global Slavery Index 2014*, 17.

¹¹⁵ WWF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*, 19.

Modern kölelik en çok Afrika bölgesinde yaygın olsa da en fazla modern kölelinin bulunduğu bölge yaklaşık 25 milyon köle sayısı ile Asya ve Pasifik bölgesidir. En az kölenin bulunduğu bölge olan Arap Devlerinde Suriye, Irak ve Yemen gibi derin ve güncel çatışma yaşayan ülkelerde anket ve çalışma yapmak mümkün olmadığından, bu ülkelerden elde edilen veriler sağlıklı değildir.¹¹⁶ 2018 verilerine göre modern kölelikte tahmini en fazla mutlak insana sahip 10 ülke ise en çok nüfusa sahip ülkelerden bazılarından oluşmaktadır. Bunlar: Hindistan, Çin, Pakistan, Kuzey Kore, Nijerya, İran, Endonezya, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Rusya ve Filipinler'dir.¹¹⁷ 2022 yılında Hindistan'ın 18.4 milyon, Çin'in 3.4 milyon, Pakistan'ın 2.1. milyon, Bangladeş'in 1.5 milyon, Özbekistan'ın 1.2 milyon, Kuzey Kore'nin 1.1 milyon köleye barındırdığı tahmin edilmektedir.¹¹⁸

2. Kurbanların Cinsiyet ve Yaşları

a. Zorla Çalıştırma İstatistikleri

2012'den 2016'ya kadar geçen beş yıllık sürede 89 milyon kişi birkaç gün zorla çalıştırılmış ya da zorla evlendirilmiştir. Bunların 82.7 milyonu zorla çalıştırılırken 6.5 milyonu iradeleri dışında zorla evlendirilmiştir. IOM tarafından 2012 yılından sonra kaydedilen kurbanların ortalama zorla çalıştırılma süreleri 20 ayın biraz üzerinde kaydedilirken, bu süre cinsel istismar mağdurları bakımından 23 ayı bulmuştur.¹¹⁹

---

¹¹⁶ WFF, *Global Slavery Index 2018*, 83.

¹¹⁷ WFF, *Global Slavery Index 2018*, 31.

¹¹⁸ Erişim tarihi Nisan 4, 2022, <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/countries-that-still-have-slavery>.

¹¹⁹ WFF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*, 25.

		Zorla Çalıştırma Sömürüsü	Cinsel Sömürü	Devlet Tarafından Zorla Çalıştırma	Toplam Zorla Çalıştırma
DÜNYA		15.975.000	4.816.000	4.060.000	24.850.000
Cinsiyet	Erkek	6.766.000	29.000	2.411.000	9.206.000
	Kadın	9.209.000	4.787.000	1.650.000	15.646.000
Yaş	Yetişkin	12.995.000	3.791.000	3.778.000	20.564.000
	Çocuk	2.980.000	1.024.000	282.000	4.286.000

Tablo 2: Zorla Çalıştırmanın Cinsiyet ve Yaş Dağılımı, 2016.¹²⁰

(WWF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*)

Tablodan da görüleceği üzere kadın ve çocuk kurban sayısı oldukça yüksektir. Dünya üzerindeki her 130 kadından birisi modern kölelik kurbanıdır.¹²¹ Devlet tarafından zorla çalıştırılanlar dışındaki her iki kategoride de kadın kurban sayısı erkek kurban sayısından fazladır. Kanaatimizce bu durum kadınların toplum içinde erkeklere göre daha az söz hakkı sahibi olması, köleliğin kronikleşmesi gibi nedenlere dayanmaktadır. Örneğin Moritanyalı bir kadın, köle olarak başladığı yaşamını ölene kadar bu şekilde sürdürmekte ve ölümü durumunda da

¹²⁰ WWF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*, 28.

¹²¹ Walk Free Foundation, *Stacked Odds*, (The Minderoo Foundation, 2020), 20, Erişim tarihi Nisan 4, 2022, <https://cdn.walkfree.org/content/uploads/2020/10/19130043/WF-Stacked-Odds-20210517.pdf>.

bir sonraki kuşak da yaşamını köle olarak sürdürmek durumunda kalmaktadır.¹²²

Tablo 2'deki veriler 2016 yılına ait olup, 2020 yılında ulaşılan veriler modern köle sayısının daha fazla olduğunu göstermektedir. WWF tarafından 2018 yılından sonra yeni bir Küresel Kölelik Endeksi yayımlanmamışsa da aynı kuruluş tarafından 2020 yılında yayımlanan diğer raporlarda kadın ve kız çocuklarının yaklaşık 29 milyon kişi olarak modern köle kurbanlarının %71'ini oluşturduğu belirtilmiştir.¹²³ Güncel raporlara göre kadınlar, cinsel sömürü kurbanlarının %99'unu, zorla evlendirilen kurbanların %84'ünü, zorla çalıştırılanların %58'ini oluşturmaktadır.¹²⁴ Kadın modern kölelerin bölgeler içindeki oranı ise Asya ve Pasifikte %73; Afrika'da %71; Avrupa ve Orta Asya'da %67; Amerika'da %63 ve yeterli veriye sahip olunamamasına rağmen Arap ülkelerinde neredeyse %40 civarındadır.¹²⁵

2016 yılı verilerine göre zorla çalıştırma kurbanlarının yaklaşık %20'si çocuklardan oluşmaktadır. Kanaatimizce çocukların birer ucuz iş gücü kaynağı olarak görülmesi ve zorla çalıştırma baskısına yetişkinlere oranla daha az direnç göstermeleri bu durumun iki ana nedenidir. Örneğin Fildişi Sahillerindeki kakao tarlalarında çocuk köleler ağır çalışma koşulları altında vücutlarında izler taşıyarak çalıştırılmaktadır. Bunun yanında HRW'nin 2001 yılında yaptığı bir çalışma Liberya, Sierra Leone, Angola, Burundi, Ruanda, Congo-Brazzaville, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Uganda, Somali

---

¹²² Güler, "Modern Kölelik ve Modern Köleliğin Görünümleri," 31; Bales *Küresel Ekonomide Yeni Kölelik*, 21, 97.

¹²³ WWF, *Stacked Odds*, 26.

¹²⁴ WWF, *Stacked Odds*, 20.

¹²⁵ WWF, *Stacked Odds*, 20.

ve Sudan gibi Afrika ülkelerinde silahlı çatışmalarda 120 binden fazla çocuğun kullanıldığını göstermektedir.¹²⁶

2018 Küresel Kölelik Endeksine göre cinsel sömürüye konu olan kurbanların %14'ü Avrupa ve Asya'da; %73'ü Asya ve Pasifik bölgesinde; %8'i Afrika'da; %4'ü Amerika bölgesinde; %1'i ise Arap Devletlerinde görülmüştür.¹²⁷

b. Zorla Evlendirme İstatistikleri

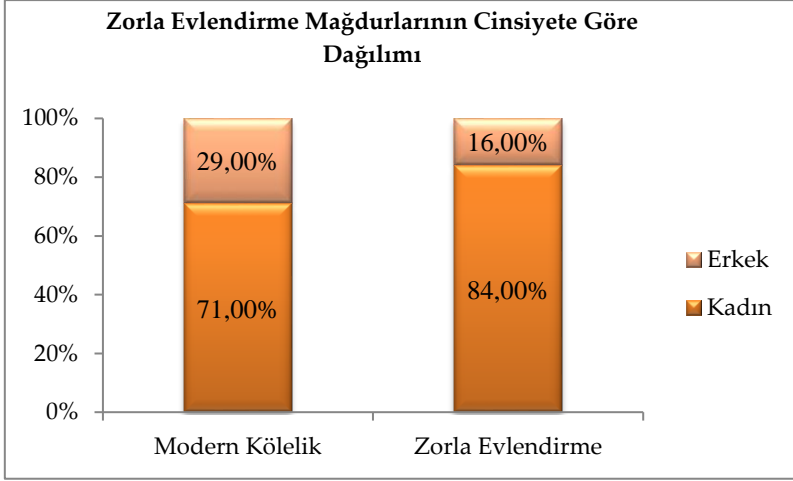
2016 yılı verilerine göre dünya üzerinde 15.4 milyon kişi zorla evlendirme mağdurudur. Bu evliliklerin 6.5 milyonu 2012'den 2016'ya kadar geçen beş yıl içinde gerçekleşirken, geri kalanı daha önce meydana gelmiş ancak devam etmiştir. Önemle belirtmek gerekir ki, elde edilen bu veriler hem kapsamın hem de metodolojik gelişmelerin revize edilmesiyle beraber artış gösterecektir.¹²⁸

---

¹²⁶ Güler, "Modern Kölelik ve Modern Köleliğin Görünümleri," 36; Manzo, "Modern Slavery, Global Capitalism & Deproletarianisation in West Africa," 526.

¹²⁷ WFF, *Global Slavery Index 2018*, 69, 77, 83, 87, 93.

¹²⁸ WFF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*, 43.

Grafik 5: Zorla Evlendirme Mağdurlarının Cinsiyete Göre Dağılımı, 2016.¹²⁹

(WWF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*)

Zorla evlendirme uygulaması içinde kadınların çok büyük bir yer tuttuğu görülmektedir. WWF tarafından çalışmanın yapıldığı 2016 yılı itibari ile zorla evlendirme altında yaşayan mağdurların yaklaşık %37'si evliliğin gerçekleştiği sırada çocuklardı. Çocuk mağdurların %44'ü 15 yaşından önce evlenmeye zorlanmıştı. Çalışmada zorla evliliğin en genç kurbanlarının, evlenmek zorunda kaldıklarında dokuz yaşında olduğu tespit edilmiştir. Zorla evlendirilen çocuk kurbanların %96'sı kızlardan oluşuyordu.¹³⁰

Başkaca çalışmaya konu olabilecek modern kölelik verilerinden yalnızca yukarıda değinilen verilere bakıldığında dahi yirmi birinci yüzyılın utanç tablosu görülebilecektir. Bu da

¹²⁹ WWF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*, 45.

¹³⁰ WWF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*, 46.

köleliğin yirmi birinci yüzyıl modern dünyasında da acımazca devam ettiğinin göstergesidir.

III. MODERN KÖLELİKLE MÜCADELE

A. Tarihsel Süreçte Modern Kölelikle Mücadele

Önceki bölümlerde klasik kölelik diye tabir edilen kölelik biçiminin kaldırılması için yapılan ulusal, bölgesel ve uluslararası anlaşmalara kısaca değinilmişti. Ancak bu anlaşmalara rağmen köleliğin ortadan kalkmadığı, aksine kılıf değiştirerek kapsamının daha da genişlediği ve daha karmaşık yapı haline geldiği de ifade edilmişti.¹³¹ Klasik köleliği kaldırmaya yönelik bu hukuk normlarının yetersiz kalması sonucunda modern köleliği önlemeye yönelik BM bünyesinde birtakım anlaşmalar ve protokoller hazırlanmış ve mevzuat modern köleliğe uygun hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu düzenlemelere örnek olarak; 2 Aralık 1948 tarihli İnsan Ticareti ve İnsanların Fuhuş Yoluyla Sömürülmesinin Yasaklanması Dair Sözleşme, 7 Eylül 1956 tarihli Köleliğin, Köle Ticaretinin ve Kölelik Benzeri Kurumların ve Uygulamaların Kaldırılması Hakkında Ek Sözleşme, 19 Aralık 1979 tarihli Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (6.maddesinde kadın ticareti ve cinsel istismarının önlenmesine ilişkin gerekli önlemlerin alınması öngörülmüştür.), 2 Eylül 1990 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi, (sözleşme çocukların cinsel amaçla sömürülmek amacıyla kandırılması, ticarete konu olması gibi durumlar yasaklanmıştır.), 15 Kasım 2000 tarihli Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine,

---

¹³¹ Bkz. bu makale, 4, 5, 6.

Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol gösterilebilir.¹³²

Kölelik ve benzeri uygulamaların kaldırılmasına yönelik uluslararası alanda yapılan çalışmalar ayrı bir çalışma konusu olsa da bunlardan 7 Eylül 1956 tarihli Köleliğin, Köle Ticaretinin ve Kölelik Benzeri Kurumların ve Uygulamaların Kaldırılması Hakkında Ek Sözleşmeye kısaca değinmekte yarar vardır. Nitekim bu sözleşme ile kölelik kavramı dışında kölelik benzeri uygulama ve gelenekler de tanımlama yapılmak ve örnek verilmek suretiyle yasaklanmıştır. Örneğin Sözleşme'nin 1. maddesinde uluslararası alanda o zamana değin tanımlanmamış olan kulluk kavramı tanımlanmıştır.¹³³ Böylece mülkiyet ilişkisine dayalı klasik kölelik biçiminden ayırım vurgulanarak, kişinin özgürlüğünü ortadan kaldıran durumların da kölelik benzeri uygulama sayılması kapsam dahiline alınmıştır. Yine benzer şekilde kadınların zorla evlendirilmesi, ticarete konu olmaları, kocalarının ölümü üzerine miras yoluyla devredilmeleri, on sekiz yaş altı çocukların veya temyiz kudretine sahip olmayan kişilerin ticarete konu olması da

¹³² Duymaz, "Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme," 70-71; Güler, "Modern Kölelik ve Modern Köleliğin Görünümleri," 43; Mehmet Semih Gemalmaz *Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri*, 2. Cilt: *Uluslararası Sistemler* (İstanbul: Legal Yayıncılık, 2010), 1443ff (Aktaran: Duymaz, "Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme," 70-71); Mehmet Semih Gemalmaz, *Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*, 1. Cilt, 8.bs. (İstanbul: Legal Yayıncılık, 2012), 415ff (Aktaran: Duymaz, "Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme," 70-71).

¹³³ Bkz. m.1: "Serflik; yani bir kimsenin kanun, teamül veya bir anlaşmaya göre diğer bir kimseye ait arazi üzerinde yaşama ve çalışmaya mecbur olması ve bu diğer kimseye ücret mukabilinde veya ücretsiz muayyen şekilde hizmet etmesi hali ve bu halini değiştirme imkânına malik olmaması".

köleliğe benzer uygulama ve gelenekler kapsamında değerlendirilip yasaklanmıştır.¹³⁴ Ayrıca Sözleşme’de bu ve benzeri uygulamaların tamamen yok edilmesi için bunların suç sayılması ve faillerin cezalandırılması¹³⁵ dahil olmak üzere devletlere birtakım yükümlülükler yüklenmiştir. BM bünyesi altında bulunan bu sözleşmedeki tanımlamalar ve yükümlülükler AIHM kararlarına da etki etmektedir.¹³⁶

Bu Sözleşme ve Protokollerin yanı sıra BM bünyesinde, köleliğe ilişkin bu uluslararası normların etkili biçimde uygulanmasını teşvik etmek, kölelik ve benzeri uygulamaların ortadan kalkması için alınacak tedbirler ve hayata geçirilecek eylemler hakkında tavsiyelerde bulunmak, modern kölelik mağdurlarının insan haklarını korumak amacıyla, 1974 yılında Kölelik Çalışma Grubu kurulmuştur. Bu organ 2008 yılında yerini Köleliğin Çağdaş Biçimleri Özel Raportörlüğü’ne bırakmıştır.¹³⁷

BM bünyesi dışında, ILO çatısı altında 28 Haziran 1930 ve 25 Haziran 1957 tarihli zorla çalıştırma ve zorla çalıştırılmanın kaldırılmasına dair iki önemli sözleşme kabul edilmiş ve yargı kararlarına bu sözleşmeler önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Yine, Avrupa Konseyi bünyesinde 2005 yılında imzalanan İnsan

---

¹³⁴ Bkz. m.1. Ayrıca Sözleşme metni için Bkz. [Erişim tarihi Ocak 28, 2021, https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11599.pdf](https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11599.pdf).

¹³⁵ Bkz. m. 5-6.

¹³⁶ Örneğin AIHM, *Siliadin v. Fransa* kararında “ilgili hukuk” olarak doğrudan bu sözleşmeyi göstermiş ve aşağıda detaylıca anlatılacak olayda bu kavramlara dayanılarak başvuruçunun hukuki statüsü değerlendirmesi yapmıştır.

¹³⁷ Duymaz, “Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme,” 70; Ayrıca raportörlüğün resmi sitesi için Bkz: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Slavery/SRSlavery/Pages/SRSlaveryIndex.aspx>.

Ticaretine Karşı Eylem Hakkında Avrupa Konseyi Sözleşmesi imzalanarak modern kölelikle mücadele edilmeye çalışılmıştır.¹³⁸ Buna paralel olarak Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi ve Parlamenterler Meclisi de modern kölelikle mücadele kapsamında çok sayıda tavsiye kararı almıştır. Şüphesiz ki bu sözleşmelerin ve tavsiye kararların AİHM kararlarına yansımaları sonucu AİHM'in içtihat geliştirmesi de modern kölelikle mücadelede önemli yere sahiptir.

1. AİHM İçtihatlarında Modern Kölelik ve Devletlerin Yükümlülükleri

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 4. maddesinde¹³⁹ kölelik, kulluk ve zorla çalıştırma

¹³⁸ Duymaz, "Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme," 71; Gemalmaz, *Ulusalüstü İnsan Hakları Belgeleri*, 1499ff.; Gemalmaz, *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*, 844ff.

¹³⁹ 4. madde metni şöyledir: Kölelik ve zorla çalıştırma yasağı:

- (1) Hiç kimse köle ya da kul durumunda tutulamaz.
- (2) Hiç kimse zorla çalıştırılmaz ve zorunlu çalışmaya tabi tutulamaz.
- (3) Aşağıdaki haller, bu madde anlamında "zorla çalıştırma ya da zorunlu çalışma" sayılmaz:
  - a) Bu Sözleşme'nin 5. maddesinde öngörülen koşullara uygun olarak tutulu bulunan bir kimseden, tutulu bulunduğu sırada veya şartlı tahliyeden yararlandığı süre içinde olağan olarak yapması istenilen bir iş;
  - b) Askeri nitelikli herhangi bir hizmet veya vicdanî reddin meşru sayıldığı ülkelerde, vicdanî reddi seçen kişilere zorunlu askerlik hizmeti yerine gördürülebilecek başkaca bir hizmet;
  - c) Toplumun hayat veya refahını tehdit eden kriz veya afet hallerinde gerekli görülen her hizmet;
  - d) Olağan yurttaşlık yükümlülükleri kapsamına giren her türlü çalışma veya hizmet.

yasaklanmıştır.¹⁴⁰ Lafzi itibariyle yasak öngörmekte olan bu düzenlenme, herkesin kölelik, kulluk veya zorla çalıştırılmaya tabi olmama özgürlüğü anlamını taşımaktadır.¹⁴¹ Bahsi geçen bu düzenlemenin ilk iki fıkrasında kölelik, kulluk ve zorla çalıştırma yasaklanırken; son fıkrasında yasak kapsamına girmeyecek uygulamalara dört bent halinde yer verilmiştir. Ayrıca madde metninde kölelik, kulluk veya zorla çalıştırma yasağına ilişkin herhangi bir istisnaya yer verilmemiştir. Öyle ki, olağanüstü hallerde yükümlülüklerin askıya alınabileceğini düzenleyen AİHS m.15'te bile, ulusun varlığını tehdit eden bir genel tehlike halinde dahi kölelik ve kulluğu yasaklayan hükmün AİHS m.15/2 uyarınca askıya alınmasına izin verilmemektedir.¹⁴²

4. Maddede düzenlenen haklar, insanlık onuru, kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı, vücut bütünlüğü gibi haklarla yakından ilgilidir.¹⁴³ AİHM de Sözleşmenin 4. maddesinin önemine binaen, bu maddenin ihlaline ilişkin başvuruları nispeten öncelikle inceleyeceği konular arasında saymıştır.¹⁴⁴ Nitekim aşağıda değinilecek olan

---

¹⁴⁰ European Court of Human Rights, *Guide on Article 4 of the European Convention on Human Rights* (Council of Europe, 2022), 6, Erişim tarihi Eylül 9, 2022, https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_4_eng.pdf; *Rantsev v. Kıbrıs ve Rusya*, para. 272.

¹⁴¹ Ali Bal, "Kölelik, Zorla Çalıştırma ve Benzer Uygulamalara İlişkin Yasağın Uluslararası Hukuk ve AİHM İçtihatları Çerçevesinde Gelişimi," *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, no. 2 (2019), 62.

¹⁴² European Court of Human Rights, *Guide on Article 4 of the European Convention on Human Rights*, 5. Kararlar için ayrıca Bkz. *C.N. v Birleşik Krallık*, No: 4239/08, 13 Kasım 2012, para. 65; *Stummer v. Avusturya* [B.D.], No: 37452/02, 7 Temmuz 2011, para. 116.

¹⁴³ Bal, "Kölelik, Zorla Çalıştırma ve Benzer Uygulamalara İlişkin Yasağın Uluslararası Hukuk ve AİHM İçtihatları Çerçevesinde Gelişimi," 65.

¹⁴⁴ Bal, "Kölelik, Zorla Çalıştırma ve Benzer Uygulamalara İlişkin Yasağın Uluslararası Hukuk ve AİHM İçtihatları Çerçevesinde Gelişimi," 64. Bu

başvurularında AİHM, 4. maddenin yaşama hakkı veya işkence yasağı gibi demokratik toplumların en temel değerlerinden biri olduğu kanaatindedir.¹⁴⁵

AİHS 4. maddede belirtilen kavramların (kölelik, kulluk, zorla çalıştırma) tanımı yapılmamıştır. Ancak AİHM tarafından bu maddenin ihlal edildiğine ilişkin verilen kararlara bakıldığında başvurunun bu yasaklardan hangisi veya hangileri kapsamında olduğu değerlendirmesi yapılırken, yukarıda ismen zikrettiğimiz ve bir kısmını açıkladığımız insan hakları belgelerine yapılan tanımlar ve ölçütlere atıf yapıldığı görülmektedir. Örneğin zorla çalıştırma yasağında ILO'nun yukarıda bahsettiğimiz 1930 tarihli sözleşmede yapmış olduğu tanımı esas almıştır.¹⁴⁶ Köleliğin tanımı için de 1926 tarihli Kölelik Sözleşmesindeki tanıma paralel olarak “üzerinde mülkiyet hakkına bağlı yetkilerin tümünü kullanabileceği kişinin statüsü veya içinde bulunduğu durum” ifadesine yer verilmiştir.¹⁴⁷

AİHM'nin modern kölelik uygulamaları üzerine biri insan ticaretine ilişkin olmak üzere dört önemli ve güncelliğini

---

hususla Mahkemenin 22.05.2017 yılında güncellediği öncelik politikaları için ayrıca Bkz. Erişim tarihi Ocak 28, 2021, https://www.echr.coe.int/Documents/Priority_policy_ENG.pdf.

¹⁴⁵ Bkz. *Siliadin v. Fransa*, para. 82,112; *Rantsev v. Kıbrıs ve Rusya*, para. 283; *C.N. v Birleşik Krallık*, para.65.

¹⁴⁶ Duymaz, “Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme,” 76. Ayrıca sözleşmeye göre zorla çalıştırma tanımı için Bkz. bu çalışma, 10.

¹⁴⁷ *Siliadin v. Fransa*, para. 122. Öte yandan AİHM'in kölelik, kulluk, zorla çalıştırma, insan ticareti gibi AİHS m.4 kapsamındaki kavramları tanımlarken atıf yapmış olduğu diğer kararlar için ayrıca Bkz. *C.N. ve V. v Fransa*, No: 67724/09, 11 Ekim 2012, para. 90; *Rantsev v. Kıbrıs ve Rusya*, No: 25965/04, 7 Ocak 2010, para. 282; *Van der Musselle v. Belçika*, No: 8919/80, 23 Kasım 1983, para. 32.

koruyan kararı vardır.¹⁴⁸ Mahkeme'nin esas olarak işbu kararlara atıf yaptığı güncel tarihli kararları da mevcut olmakla birlikte bunlar daha çok zorla çalıştırma veya zorunlu çalışmaya ilişkindir.¹⁴⁹ Bu kararlar modern kölelik konusunda devletlere düşen görevlerin tespiti bakımından önemli yere sahiptir. Nitekim AİHM, kararlarında hüküm vermenin ötesinde AİHS normlarını açıklığa kavuşturarak devletlerin yükümlülüklerine katkı sağlamayı amaçladığını açıkça belirtmiştir.¹⁵⁰

AİHM'in modern kölelik biçimlerinden birini konu aldığı ilk kararı olan *Siliadin v. Fransa* başvurusuna konu olayda 15 yaşında Togo'lu bir kız çocuğu olan başvuru Siwa- Akofa Siliadin, Togo asıllı Fransız vatandaşı olan Bayan D tarafından, uçak bileti parasına karşılık bu tutarda ev işlerini yaptıktan sonra, eğitim alması ve göçmen statüsü kazanmasında kendisine yardımcı olacağı sözüne karşılık (babasının rızasıyla) Fransa'ya getirilmiştir. Ancak burada ücretsiz bir ev hizmetlisine dönüşmüş ve daha sonra ev işlerinde çalıştırılmak üzere başka bir aileye "ödünç" verilmiştir. 3 yıl boyunca bu aile yanında evin tüm işlerini yapmak üzere günde 15 saat ve tatil olmaksızın çalışan başvurucuya yalnızca Pazar günleri Kilise ayinine katılması için izin verilmiştir. Bu hizmeti karşılığında ise başvurucuya Bayan B'nin (Ödünç verilen aile Bay B ile Bayan B) annesinin vermiş olduğu 500 Fransız Frangı dışında ödeme yapılmamıştır. Bu süre zarfında başvurucunun pasaportuna el

---

¹⁴⁸ Duymaz, "Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme," 71. Bu kararlar: *Siliadin v. Fransa*; *Rantsev v. Kıbrıs ve Rusya*, no. 25965/04, 7 Ocak 2010; *C.N. ve V. v. Fransa*, No: 67724/09, 11 Ekim 2012; *C.N. v Birleşik Krallık*, No: 4239/08, 13 Kasım 2012.

¹⁴⁹ Özde Dereboylular, "Kölelik ve Kulluk Yasağının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Değerlendirilmesi," *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan, 21, no. (2019), 2589.

¹⁵⁰ *Rantsev v. Kıbrıs ve Rusya*, para. 197.

konulmuş, başvuru geceleri hizmet ettiği ailenin çocuklarının odasında yerde yatırılmış, okula gönderilmemiş ve oturma izni dahi alınmamıştır. Başvurucunun durumu 3 yıl sonra bir komşusuna anlatmasıyla olay yargıya intikal etmiş ve en nihayetinde AİHM önüne gelmiştir.¹⁵¹ Mahkeme önüne gelen bu olayda, yanında çalıştığı kişilerle başvuru arasında hukuki anlamda mülkiyet ilişkisi olmaması dolayısıyla “klasik anlamda” kölelik olmadığı sonucuna varmakla birlikte; başvuru kendi isteği dışında, ceza tehdidi altında çalıştırılmasından ötürü zorla çalışma bakımından inceleme yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu inceleme sonucunda ise Mahkeme, zorla çalıştırılmanın ötesinde başvuru yaşam koşullarını ağırlaştıran birçok unsur olduğunun (örneğin başvuru reşit olmaması, haftanın her günü günde 15 saat çalışması, gelirin olmaması, oturma izni olmadığı için yakalanma korkusu içinde olması, yalnız olması...) da altını çizerek kulluk durumunun olduğuna kanaat getirmiştir.¹⁵² Mahkeme ayrıca çeşitli uluslararası sözleşmeye taraf olan devletlerin iç hukuklarında bu uygulamaları önlemeye yönelik düzenlemeleri yapması gerektiğine vurgu yaparak Fransa'nın mevzuatının (özellikle Fransız Ceza Kanunu'nun) zorla çalıştırma, kulluk durumlarına maruz kalan kişiler bakımından yeterli ve etkili koruma sağlayamadığına, dolayısıyla devletin, pozitif yükümlülüğünü yerine getirmeyerek AİHS m.4 ile koruma altına alınan hakkın ihlaline sebep olduğu sonucuna ulaşmıştır.¹⁵³ Böylelikle, AİHM AİHS 4. maddesinin devletlere üç ayrı pozitif yükümlülük yüklediğini ortaya koymuş olup, bunlar gerçek ve etkili koruma sağlamaya yönelik ceza normlarının varlığı, bu normların etkili şekilde kullanılması ve mağdurların

---

¹⁵¹ *Siliadin v. Fransa*, para. 9-45.

¹⁵² *Siliadin v. Fransa*, para. 120-129.

¹⁵³ *Siliadin v. Fransa*, para. 130-149.

sorumluların cezalandırıldığını görmesi yoluyla tatmin edilmesidir.¹⁵⁴

Siliadin olayına benzer olayların başvuru konusu olduğu *C.N. ve V. v Fransa* ve *C.N. v Birleşik Krallık* kararlarında AİHM *Siliadin v Fransa* içtihadını tekrarlayarak, AİHS m.4'ün demokratik toplumun en temel değerlerinden biri olduğunu bir kez daha vurgulamıştır.¹⁵⁵ Yine devletlerin ulusal mevzuatlarındaki düzenlemelerin başvuruçuların AİHS m.4 kapsamına giren muameleye karşı etkili ve pratik koruma sağlamadıkları gerekçesi ile pozitif yükümlülüklerini yerine getirmemesinden ötürü AİHS m.4'ün ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır.¹⁵⁶

Modern köleliğin bir başka görünümü olan insan ticaretine ilişkin içtihadını ise AİHM *Rantsev v. Kıbrıs ve Rusya* kararıyla ortaya koymuştur. Başvurucunun kızının (Oxana Rantseva adlı Rus vatandaşı kadın) ölümüyle sonuçlanan olayda, Kıbrıs'ta bir kabare sahibi olan X.A., "kabare artisti" olarak çalıştırmak için başvuruçunun kızı adına "artist" vizesi ve çalışma izni başvurusu yapmıştır. Ardından Kıbrıs'a gelen kadın, geçici ikamet ve çalışma izin belgelerini alarak X.A.'nın kabaresinde çalışmaya başlamıştır. Üç gün çalıştıktan sonra yorulduğunu ve Rusya'ya geri dönmek istediğini belirten bir notla ortadan kaybolmuştur. Kabare yöneticisi M.A. tarafından başka bir kabarede bulunan Rantseva, M.A. tarafından polise teslim edilmiş ancak polis kadını alıkoymaması üzerine başka bir kabare çalışanının evine bırakılmıştır. Sabah saatlerinde Rantseva'nın cesedi kolunda çantasıyla birlikte komşular

---

¹⁵⁴ Nisan Kuyucu, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde İnsan Ticareti: Rantsev ve Sonrası," *Fe Dergi* 9, no.2 (2017): 33.

¹⁵⁵ *Siliadin v. Fransa*, para. 82; *C.N. ve V. v Fransa*, para. 68; *C.N. v Birleşik Krallık*, para. 65.

¹⁵⁶ *C.N. ve V. v Fransa*, para. 108; *C.N. v Birleşik Krallık*, para. 77-81.

tarafından bulunmuştur. Olay yerini inceleyen polisler ise balkondaki korkuluklara sarılı halde bulmuş oldukları çarşafı göz önünde tutarak kaçma şüphesi sonucunda ölümün gerçekleştiği, olayda suç unsuru bulunmadığı sonucuna varmışlardır.¹⁵⁷ Kızının ölümünün yeterince soruşturulmamasından ötürü kadının babası olan başvurucu konuyu AİHM'e taşımıştır. Başvurucunun iddialarından biri de kızının insan ticareti mağduru olduğu, Kıbrıs ve Rusya'nın da bu mağduriyeti önlemeye yönelik çaba sarf etmediği ve bu yönüyle AİHS m.4'ün ihlal edildiğidir.¹⁵⁸ Öncelikle Kıbrıs Ombudsmanının 2003'te yabancı kadınların ülkeye girişi ve ülkedeki eğlence sektörü üzerine hazırladığı raporda "artist" kavramının Kıbrıs'ta fahişe kavramı ile eşanlamlı olduğu ifade edilmektedir.¹⁵⁹ Bu yönüyle olayın cinsel sömürü amacıyla insan ticareti olduğu söylenebilir. Nitekim Mahkeme bunun önemine binaen, Kıbrıs hükümeti tarafından soruşturma eksikliklerinin giderilip, başvurucuya tazminat ödeyeceği taahhüdüne rağmen, AİHS m.37 gereğince başvurunun kayıttan düşürülmesi isteğini reddetmiştir.¹⁶⁰

Başvuruya konu olayda Mahkeme, öncelikle insan ticaretinin AİHS m.4 kapsamında düzenlenmemiş olmamasının incelemeye engel bir durum olmadığını, AİHS'in yaşayan bir belge olduğu ve günün koşulları çerçevesinde yorumlanması gerektiğini vurgulayarak; insan ticaretinin kölelik, kulluk veya zorla çalıştırma yasaklarından hangisine girdiği konusunda inceleme yapmaya gerek görmeden m.4 kapsamına girdiği sonucuna varmıştır.¹⁶¹ Her ne kadar Mahkeme, savunmacı

---

¹⁵⁷ *Rantsev v. Kıbrıs ve Rusya*, para. 13-41.

¹⁵⁸ *Rantsev v. Kıbrıs ve Rusya*, para. 3.

¹⁵⁹ *Rantsev v. Kıbrıs ve Rusya*, para. 83.

¹⁶⁰ *Rantsev v. Kıbrıs ve Rusya*, para. 201,202.

¹⁶¹ *Rantsev v. Kıbrıs ve Rusya*, para. 277-282.

devletlerin ceza yasalarında insan ticaretinin önlenmesine yönelik hükümlerde eksiklik görmese de; Kıbrıs'ın "artist vizesi" rejiminin insan ticari mağduru olan Rantseva'ya etkili koruma sağlayamadığı kanaatine vararak 4. maddenin ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır.¹⁶² Bu yönüyle Mahkeme aslında devletlerin koruyucu yasal ve idari düzenleme yapma pozitif yükümlülüğünü hatırlatmıştır. Öte yandan Mahkeme, Kıbrıs'taki yetkililerin kabare artistliği durumunu bilmemesinin mümkün olmadığını da vurgulayarak; Rantseva'nın insan ticareti mağduru olabileceğine ilişkin makul şüphelerin olayda olmasına rağmen koruyucu somut tedbirlerin alınmamasından ötürü de m.4'ün ihlal edildiği sonucuna varmıştır.¹⁶³ Bu yönüyle Mahkemenin, devletlerin pozitif yükümlülüklerinden birinin de koruyucu somut tedbirler alma olduğunu ifade ettiği söylenebilir. Son olarak Mahkeme, devletlerin insan ticaretini etkili soruşturma şeklindeki usul yükümlülüklerine değinmiştir. Kıbrıs bakımından Rantseva'nın ölümünü soruşturma yükümlülüğünün, insan ticaretini de kapsayacak şekilde bir soruşturma yükümlülüğü olduğunu belirterek, Kıbrıs hükümetinin Rantseva'nın ölümü üzerine yürütülen soruşturmanın etkili olmadığı kanaatine vardığından (yani sözleşmenin 2. maddesinin ihlal edildiği sonucuna vardığından), ayrıca 4. madde açısından değerlendirme yapmamıştır.¹⁶⁴ Rusya açısından ise Mahkeme, hükümetin Rantseva'nın nasıl ve nerede işe alındığı konusunda bir soruşturma yapmadığını, olayın arkasında insan ticareti olup olmadığı konusunda araştırma yapmadığını ifade ederek 4. maddenin usule ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmediğini dolayısıyla bu hakkın

---

¹⁶² *Rantsev v. Kıbrıs ve Rusya*, para. 290-293 ve 303.

¹⁶³ *Rantsev v. Kıbrıs ve Rusya*, para. 294-298.

¹⁶⁴ *Rantsev v. Kıbrıs ve Rusya*, para. 300.

ihlal edildiğini ifade etmiştir.¹⁶⁵ Mahkeme bu sonuca ulaşırken, mağdurun işe alınmasından sömürü durumuna kadar, insan ticareti iddialarını her yönüyle kapsayacak şekilde tam ve etkili bir şekilde soruşturma yükümlülüğünün gerekliliğine vurgu yapmıştır.¹⁶⁶ Böylelikle AİHM'in Siliadin v. Fransa kararıyla beraber AİHS 4. maddesinin ihlal edilmesinin önüne geçmek için devletlere getirdiği yükümlülükler genişletilmiştir. Başka Bir deyişle Mahkeme, devletlerin pozitif yükümlülüklerini ulusal mevzuatlarda yapılacak cezai düzenlemelerin ötesine taşıyarak maddi ve usuli pozitif yükümlülüklerine vurgu yapmıştır. Bu kapsamda devletlerin iç hukuklarında düzenlemeler yapmak, önlemler almak, uluslararası alanlarda iş birliği yapmak, koruyucu tedbirler almak şeklindeki maddi anlamda pozitif yükümlülüklerine; etkili soruşturma yapmak şeklindeki usuli anlamda pozitif yükümlülüklerine vurgu yapmıştır.

Rantsev v. Kıbrıs ve Rusya kararı ile devletin pozitif yükümlülüklerini genişleten AİHM, akabinde *L.E. v. Yunanistan*¹⁶⁷ başvurusu ile Nijerya'dan Yunanistan'a para karşılığında barlarda çalışmak üzere getirilen ancak daha sonra pasaportu elinden alınan, borçlarını ödemezse "Voodoo" büyüsü ile lanetleneyeceği söylenerek korkutulup fuhuşa zorlanan başvuruçunun davasını inceleme fırsatı bulmuştur. Bu başvuruda Mahkeme, başvuruçunun iltica başvurularının sonuçsuz kalması, fuhuştan dolayı sürekli gözaltına alınması ve tutuklanması, hakkında sınır dışı edilme kararı verilmesi, başvuruçunun bu sırada insan ticareti mağduru olduğunu iddia etmesi ve suç duyurusunda bulunmasına rağmen önce kapatılan ve aylar sonra itiraz üzerine yeniden açılan soruşturma akabinde nihayetinde insan ticareti mağduru sıfatı alabilmesi nedenleriyle

---

¹⁶⁵ *Rantsev v. Kıbrıs ve Rusya*, para. 307-309.

¹⁶⁶ *Rantsev v. Kıbrıs ve Rusya*, para. 307.

¹⁶⁷ *L.E. v. Yunanistan*, No: 71545/12, 21 Ocak 2016.

AİHM'e başvuran başvurucunun¹⁶⁸ başvurusunu incelerken *Rantsev v. Kıbrıs ve Rusya* kararındaki temel ilkelerine atıfta bulunmuştur. Bu kapsamda Mahkeme başvuruyu, uygun yasal ve idari çerçevenin varlığı, başvurucuyu korumak için alınan operasyonel önlemlerin yeterliliği ile polis soruşturması ve yargılamanın etkililiği bağlamında ele almıştır. Sonuç olarak Mahkeme, her ne kadar insan ticareti bağlamında uygun yasal ve idari düzenlemelerin olduğu tespiti yapsa da¹⁶⁹ başvurucunun insan ticareti mağduru olduğunu ileri sürmesinden yaklaşık dokuz ay kadar geç bir süre sonunda insan ticareti mağduru sıfatını kazanması sebebi ile devletin başvurucuyu korumak için almış olduğu operasyonel önlemlerin yetersiz olduğu¹⁷⁰ ve ayrıca soruşturmanın hızlı yürütülmemiş, delillerin hızlı toplanmamış, yargılamanın uzun sürmüş, suçluyu yakalamak için Nijerya Hükümeti ile iş birliği yapılmamış olması sebepleriyle de devletin usuli anlamdaki pozitif yükümlülüğü olan soruşturmanın ve yargılamanın etkililiğini yerine getirmemiş olduğu kanaatine vararak¹⁷¹ başvurucunun m.4 kapsamındaki hakkının ihlal edilmiş olduğu sonucuna varmıştır.¹⁷²

Bangladeş'ten Yunanistan'ın Manolada köyünde yer alan ve bölgenin en büyük çilek çiftliğinde çalışmak üzere getirilen işçilerin çalışma izni olmaksızın, ücretsiz olarak ve çok kötü çalışma şartlarında, silahlı gözetmenler eşliğinde çalışmış olmalarına ilişkin *Chowdury ve Diğerleri v. Yunanistan*¹⁷³ başvurusunda Mahkeme, başvuruyu insan ticareti

---

¹⁶⁸ L.E. v. Yunanistan, para. 5-28.

¹⁶⁹ L.E. v. Yunanistan, para. 70-72.

¹⁷⁰ L.E. v. Yunanistan, para. 77-78.

¹⁷¹ L.E. v. Yunanistan, para. 79-85.

¹⁷² L.E. v. Yunanistan, para. 86.

¹⁷³ *Chowdury ve Diğerleri v. Yunanistan*, No: 21884/15, 30 Mart 2017, para. 5-8.

ve zorla çalıştırma bağlamında ele almıştır. Başvurucuların bir kısmının ödenmemiş ücret alacaklarına ilişkin yapmış oldukları eylem neticesinde silahlı yaralanmaları neticesinde yargı önüne taşınan olayda sanıkların insan ticaretinden mahkûm edilmemiş olmaları ve yaralanmayan diğer başvurucuların şikayetlerine rağmen soruşturmanın yürütülmemiş olmasından ötürü AİHS m4'ün ihlal edilmiş olduğu ileri sürülmüştür.¹⁷⁴ Başvuruyu inceleyen AİHM, her ne kadar başvurucuların rıza dahilinde işe başlamış oldukları kabul etse de, başvurucuların oturma izni olmaması ve dolayısıyla gözaltına alınma veyahut tutuklanma riski içinde bulunmaları, işlerini bırakmaları halinde ödenmemiş alacaklarını alamayacaklarına ilişkin endişeleri, ücretleri ödenmeyen başvurucuların başka bir yerde yaşama ve aynı zamanda ülkeyi terk etme imkanı olmaması; silahlı gözetmenler eşliğinde ve zor şartlar altında çalışıyor olması gibi tüm hususlar birlikte değerlendirildiğinde başvurucuların çalışma koşullarının insan ticareti ve zorla çalıştırma olduğunu kabul etmiştir.¹⁷⁵ Akabinde ilgili devletin yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini inceleyen Mahkeme, *L.E. v. Yunanistan* kararında olduğu gibi devletin insan ticareti ve zorla çalışmaya ilişkin uygun yasal ve idari düzenlemeleri tesis etmiş olması sebebi ile işbu pozitif yükümlülüğünü yerine getirdiğini belirtmiştir.¹⁷⁶ Ancak Mahkeme, başvurucuların bir kısmının yaralandığı vurulma olayının çok öncesinde resmi raporlar ve medya aracılığı ile göçmen işçilerin durumundan haberdar olan makamların insan ticaretini engellemek ve başvuruları korumak için uygun tedbirleri almamış olması nedeni ile devletin koruyucu operasyonel önlem alma pozitif

---

¹⁷⁴ *Chowdury ve Diğerleri v. Yunanistan*, para. 70-72.

¹⁷⁵ *Chowdury ve Diğerleri v. Yunanistan*, para. 92-102.

¹⁷⁶ *Chowdury ve Diğerleri v. Yunanistan*, para. 105-109.

yükümlülüğünü yerine getirmediği sonucuna ulaşmıştır.¹⁷⁷ Öte yandan Mahkeme devletin usuli anlamda pozitif yükümlülüğü olan etili soruşturma ve yargılama yürütme görevine ilişkin olarak; cumhuriyet savcısının yaralanmayan başvuruçuların şikayetlerini geç sunmaları ve başvuruçuların ikamet izni almak için dava açmak istedikleri gerekçesiyle dava açmaması nedeni ile¹⁷⁸; diğer başvuruçular açısından ise her ne kadar kovuşturma aşamasına geçilmiş olsa da yerel mahkemenin kulluk bağlamında değerlendirme yapıp insan ticaretine ilişkin dar yorumla sanıkların insan ticareti suçlamasından beraatine karar verilmiş olması gerekçesi ile¹⁷⁹ AİHS m.4' den kaynaklanan etkili soruşturma ve kovuşturma yürütme şeklindeki usuli anlamda pozitif yükümlülüğüne uymadığı sonucuna ulaşmıştır.¹⁸⁰

Fuhuşa zorlama ve insan ticareti ile ilgili AİHM önüne taşınan *S.M. v. Hırvatistan*¹⁸¹ başvurusunda Mahkeme, AİHS m.4 kapsamındaki “zorla çalıştırma veya zorunlu çalışma” ifadesinin insan ticareti bağlamından bağımsız olarak zorunlu fuhuş gibi ciddi sömürü örneklerine karşı korumayı da kapsadığını kararında açıkça vurgulamıştır.¹⁸² Başvuruya konu olayda başvuruçucu Hırvat kadın (S.M.), T.M. isimli eski polis memuru tarafından ebeveynlerinin eski arkadaşı olduğu ve başvuruçuya iş bulacağı vaadi ile fuhuşa zorlandığını iddia etmiştir. Bir süre sonra kaçmayı başaran başvuruçucu, T.M.’nin kendisini sürekli tehdit etmesi sebebi ile olayı yargıya taşımış ancak ulusal mahkemelerce başvuruçunun beyanlarının kaçmasına yardım eden arkadaşının beyanlarıyla çelişmesi sebebiyle tutarsız ve

---

¹⁷⁷ *Chowdury ve Diğerleri v. Yunanistan*, para. 110-115.

¹⁷⁸ *Chowdury ve Diğerleri v. Yunanistan*, para. 117-122.

¹⁷⁹ *Chowdury ve Diğerleri v. Yunanistan*, para. 122-127.

¹⁸⁰ *Chowdury ve Diğerleri v. Yunanistan*, para. 128.

¹⁸¹ *S.M. v. Hırvatistan* [B.D.], No: 60561/14, 25 Haziran 2020.

¹⁸² *S.M. v. Hırvatistan*, para. 300, 303.

güvenilmez bulunmuş ve sanığın beraatine karar verilmiştir.¹⁸³ AİHM önüne gelen bu başvuruda Mahkeme, insan ticareti konusunda devletin usuli anlamdaki pozitif yükümlülüklerine ilişkin yukarıda bahsettiğimiz kararlardaki içtihadını yinelemekle yetinmiş ve bunun zorla fuhuş vakalarında da uygulanabileceğini belirtmiştir.¹⁸⁴ Mahkeme, ilgili makamların insan ticaretine ilişkin yeterli şüphelerinden sonra resen harekete geçmek zorunda olduklarını, mağdurun herhangi bir eylemi veya eylemsizliğinin kovuşturma makamlarının eylem eksikliğini haklı göstermeyeceğini vurgulamıştır.¹⁸⁵ Sonuç olarak Mahkeme, başvurucu ile sanığın iletişime geçmiş oldukları Facebook iletişiminin araştırılmamış, başvurusunun ebeveynlerinden bilgi toplanmamış, başvurusunun fuhuşa zorlandığı iddia edilen evin sahibinin ve komşuların tanıklığına başvurulmamış olması gibi kovuşturma makamlarının resen usul yükümlülüğünden kaynaklı sorumluluklarını yerine getirmemiş olmasından ötürü ilgili devletin AİHS m.4'den kaynaklanan etkili kovuşturma yürütme şeklindeki usuli anlamda pozitif yükümlülüğüne uymadığı sonucuna ulaşmıştır.¹⁸⁶

AİHM, insan ticareti mağdurlarının veya potansiyel mağdurlarının kovuşturulmasının hangi şartlar altında AİHS m.4 bakımından sorun teşkil edeceğini ilk defa *V.C.L. ve A.N. v. Birleşik Krallık*¹⁸⁷ kararı ile ortaya koymuş¹⁸⁸ ve devletlerin maddi anlamda pozitif yükümlülüklerinden olan operasyonel önlemler alma konusunda birtakım değerlendirmelerde bulunmuştur.

---

¹⁸³ *S.M. v. Hırvatistan*, para. 11-82.

¹⁸⁴ *S.M. v. Hırvatistan*, para. 309, 310.

¹⁸⁵ *S.M. v. Hırvatistan*, para. 336.

¹⁸⁶ *S.M. v. Hırvatistan*, para. 337-347.

¹⁸⁷ *V.C.L. ve A.N. v. Birleşik Krallık*, No: 77587/12 ve 74603/12, 16 Şubat 2021.

¹⁸⁸ *V.C.L. ve A.N. v. Birleşik Krallık*, para. 157.

Başvuruya konu olayda AİHM, kenevir fabrikasında zorla çalıştırılan reşit olmayan başvuru sahiplerinin potansiyel insan ticareti mağduru olmalarına ilişkin ciddi bulgulara ve devlet makamları tarafından insan ticareti mağduru kabul edilmelerine rağmen yetkili birimlere gönderilmemesi ve başvuru sahiplerinin durumunun göz ardı edilip haklarında kovuşturma yürütülmesi ve cezaya hükmedilmesi sebebiyle AİHS m.4'ün ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır.¹⁸⁹ Mahkeme özetle, birinin insan ticaretine maruz kaldığına ilişkin güvenilir bir şüphenin bulunduğu durumlarda, potansiyel insan ticareti mağdurlarına ilişkin kovuşturma kararının özellikle kişilerin reşit olmaması durumunda en azından nitelikli bir kişi tarafından kişilerinin statülerinin değerlendirilmesinden sonraya bırakılması gerektiğini ifade etmiştir.¹⁹⁰ Alanında uzman kişi tarafından insan ticareti değerlendirilmesi yapıldıktan sonra ise kovuşturma kararında bu değerlendirmenin dikkate alınması gerektiğini; savcının değerlendirmeye katılmadığı durumlarda ise bunun gerekçesini uluslararası hukuka uygun ve açık bir şekilde belirtmesi gerektiğini vurgulamıştır.¹⁹¹ Nitekim Mahkeme'nin de belirtmiş olduğu üzere aksi durum devletin maddi anlamda pozitif yükümlülüğü olan insan ticareti mağdurlarını korumak için operasyonel önlem alma görevi ile çelişecektir.¹⁹²

AİHM'in yakın zamanda karara bağladığı ve *Chowdury ve Diğerleri v. Yunanistan* başvurusuna benzer bir başvuru olan *Zoletic ve Diğerleri v. Azerbaycan*¹⁹³ başvurusunda Mahkeme, başvuruyu devletin usuli pozitif yükümlülüğü ile sınırlı olarak

---

¹⁸⁹ *V.C.L. ve A.N. v. Birleşik Krallık*, para. 163-182.

¹⁹⁰ *V.C.L. ve A.N. v. Birleşik Krallık*, para. 160,161.

¹⁹¹ *V.C.L. ve A.N. v. Birleşik Krallık*, para. 162.

¹⁹² *V.C.L. ve A.N. v. Birleşik Krallık*, para. 159.

¹⁹³ *Zoletic ve Diğerleri v. Azerbaycan*, No: 20116/12, 7 Ekim 2021.

incelemiştir.¹⁹⁴ Bosnalı olan başvurucuların turist vizesi ile Azerbaycan'a götürülüp ücretsiz olarak kötü çalışma koşullarında zorla çalıştırılması şikayetini inceleyen Mahkeme, dava dosyasındaki materyallerin ve özellikle de alanında uzman sivil toplum kuruluşlarının hazırlamış oldukları raporların başvurucuların iddiaları ile büyük ölçüde örtüştüğü,¹⁹⁵ başvurucuların hukuk davası açmış olması, Bosna Hersek makamlarının hukuki yardım talepleri gibi birçok durum göz önünde tutulduğunda başvurucuların tartışılabilir iddiasının yetkili makamların dikkatine tekrar tekrar çekildiğini ve dolayısıyla başvurucuların suç duyurusunda bulunmamasına rağmen resen etkili soruşturma başlatılması ve yürütülmesi gerektiğini tespit etmiştir.¹⁹⁶ Ancak başvurucuların işbu iddialarına rağmen soruşturma yürütülmemiş olması sebebi ile devletin etkili soruşturma başlatma ve yürütme şeklindeki usuli yükümlülüğüne uymadığı sonucuna varılmıştır.¹⁹⁷

Yukarıda özetlenen AİHM içtihatlarından yola çıkarak devletlerin AİHS m.4 kapsamındaki pozitif yükümlülüklerinin maddi ve usuli pozitif yükümlülük olmak üzere ikiye ayrıldığı söylenebilir. Kölelik, kulluk, zorla çalıştırma, insan ticareti gibi madde kapsamında yasaklanan eylemleri yasaklamak ve cezalandırmak için uygun yasal ve idari çerçeve tesis etme, mağdurları ve potansiyel mağdurları korumak için operasyonel tedbirler alma şeklindeki yükümlülükler devletlerin maddi anlamda pozitif yükümlülükleri oluşturmaktadır. Öte yandan bir kişinin söz konusu madde kapsamındaki haklarının ihlal edildiğine yönelik inandırıcı bir şüphenin bulunması halinde etkili bir şekilde soruşturma ve kovuşturma görevi de

---

¹⁹⁴ *Zoletic ve Diğerleri v. Azerbaycan*, para. 133, 192. Nitekim başvurucuların şikayetleri insan ticari ve zorla çalıştırmaya ilişkin devletin tepkisiz kalmasıdır.

¹⁹⁵ *Zoletic ve Diğerleri v. Azerbaycan*, para. 161-164.

¹⁹⁶ *Zoletic ve Diğerleri v. Azerbaycan*, para. 200.

¹⁹⁷ *Zoletic ve Diğerleri v. Azerbaycan*, para. 208-210.

devletlerin usuli anlamda pozitif yükümlülüğünü oluşturmaktadır. Mahkeme somut olayın koşullarına göre devletlerin bu yükümlülükleri nasıl yerine getirmesi gerektiğini yukarıdaki kararlarında açıklamıştır.

2. Ulusal Mevzuatlarda Modern Kölelikle Mücadele

Kimi ülkelerde modern kölelik hakkında farkındalık yaratmak amacıyla, modern kölelikle mücadele ulusal mevzuatın bir parçası haline getirilse de bu durum dünya genelinde pek yaygınlık göstermemektedir. Örneğin G-20 ülkelerinden Brezilya, Çin, Fransa, Almanya, İtalya, Birleşik Krallık, ABD, Avustralya dışında kalan ülkeler kölelikle mücadele etmek için herhangi bir düzenleme yapmamıştır.¹⁹⁸ Bu başlıkta kölelikle mücadeleyi ulusal mevzuatına ekleyen ülkelerden birkaçı incelenecektir.

İngiltere, 2015 yılında Modern Kölelik Kanununu¹⁹⁹ kabul etmiştir. Kanunun giriş bölümünde Kanunun kölelik, kulluk, zorla veya zorunlu çalıştırma, insan kaçakçılığı hakkında mağdurların korunması da dahil olmak üzere koruma sağlamayı ve benzer amaçlarla bağımsız bir Kölelikle Mücadele Komisyonu kurmayı amaçladığı belirtilmiştir.²⁰⁰ Kanunun 6. bölümünde mal veya hizmet üreten ve toplam cirosu bakanlığın belirlediği miktarın üzerinde olan şirketlerin her mali yıl için bir kölelik ve insan ticareti beyannamesi hazırlaması zorunluluğu getirilmiştir²⁰¹.

Modern Kölelik Kanununun İngiltere’de kabul edilmesinden dört yıl sonra İngiltere İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan

---

¹⁹⁸ WFF, *Global Slavery Index 2018*, 4.

¹⁹⁹ Modern Slavery Act 2015.

²⁰⁰ <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/30/introduction/enacted>.

²⁰¹ Kanunun bu bölümünde beyannamelerinin içeriği hakkında ayrıntılı bilgiye yer verilmiştir. Bkz.: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/30/part/6>.

raporda modern kölelikle etkin mücadelenin sağlanması için kanunla birlikte failler hakkında ömür boyu hapis, mağdurlar için gelişmiş koruma sağlamak da dahil olmak üzere etkin araçlar sağlanmasına rağmen Kanun uyarınca yargılananlar hakkında hala çok az mahkumiyet kararı verildiği ve failerin faaliyetlerini kısıtlamak için “Kölelik ve İnsan Ticaretinin Önlenmesi ve Risk Emirlerinin” uygulanmadığı kayıt altına alınmıştır.²⁰² Bununla birlikte İngiltere’de her yıl tespit edilen potansiyel kurban sayısının 2015’te 3266 iken 2018’de iki kat artarak 6993 kişi olduğu, tespit edilen çocuk kurbanların oranının %30’dan yaklaşık %45’e yükseldiği belirtilmiştir.²⁰³ Bu durum, İngiltere’de Modern Kölelik Kanunu kabul edilmesine rağmen Kanunun uygulanması ve koruma alanı konusunda eksiklikler bulunduğunu göstermektedir.

Modern Kölelik Kanunu çıkararak tek ülke İngiltere olmamıştır, Avustralya da 2018 yılında Modern Kölelik Kanunu²⁰⁴ kabul ulusal mevzuatının bir parçası haline getirmiştir. Kanunun birinci bölümünde yer alan üçüncü maddede kanunun basitleştirilmiş ana hattına yer verilmiştir. Maddeye göre; Avustralya’da yıllık 100 milyon dolardan fazla konsolide gelire sahip olan veya faaliyet gösteren tüzel kişiliklerin yıllık olarak operasyon ve tedarik zincirlerindeki

---

²⁰² Secretary of State for Home Department by Command of Her Majesty (SSHHD), *Independent Review of the Modern Slavery Act 2015: Final Report*, (Open Government Licence, Mayıs 2019), 7, Erişim tarihi Nisan 4, 2022, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/803406/Independent_review_of_the_Modern_Slavery_Act_-_final_report.pdf.

²⁰³ SSHHD *Independent Review of the Modern Slavery Act 2015: Final Report*, (Open Government Licence), 8.

²⁰⁴ Modern Slavery Act 2018, Erişim tarihi Nisan 8, 2022, <https://www.legislation.gov.au/Details/C2018A00153>.

modern kölelik riskleri ve bu risklere yönelik eylemleri hakkında rapor vermeleri zorunludur.

ABD’de ise 13627 sayılı Yürütme Emri ve 13126 sayılı Yürütme Emri ile insan kaçakçılığı, zorla çalıştırma gibi modern kölelik uygulamalarının kamusal hizmetlerde kullanılan tedarik zincirinde meydana gelmesinin önüne geçilmek istenmiştir²⁰⁵. 2012 yılında yayınlanan 13627 sayılı Yürütme Emri’nde kamusal faaliyetleri yüklenen yüklenicilerin ve onların alt yüklenicilerinin çalışanların işe alımı sırasında ücret ve yan haklar, işin yeri, yaşam koşulları ve barınma dahil olmak üzere temel bilgi ve şartlarla ilgili bilgileri açıklamamak veya yanlış beyanlarda bulunmak gibi yanıltıcı veya hileli işe alım uygulamalarını kullanmak ile bir çalışanın pasaport veya ehliyet gibi kimlik belgelerine erişimini yok etmek, gizlemek gibi uygulamalar yasaklanmıştır.²⁰⁶

Modern kölelikle mücadele etmek adına ulusal mevzuata eklemeler yapan devletlerdeki bu düzenlemeler önemli bir gelişme olsa da yeterli değildir, bunun nedenlerinden birisi diğer devletlerin kölelikle mücadele etmek için ulusal mevzuatlarında değişiklik yapmamasıdır. Her bir devlet kölelikle mücadeleyi içselleştirerek bu hususta yükümlülüklerini yerine getirirse kölelikle mücadele daha etkili olacaktır. Modern kölelikle mücadeleyi ulusal mevzuatının bir parçası haline getiren devletlerin yeterince başarılı olmamasının bir diğer nedeni de yapılan düzenlemelerin yeterli düzeyde olmamasıdır. Bu nedenle devletlerin, yukarıda AİHM içtihatları çerçevesinde belirtilen, pozitif yükümlülükleri tam ve gereği gibi ifa etmeleri

---

²⁰⁵ WFF, Global Slavery Index 2018, 110.

²⁰⁶ Code of Federal Regulations, *Title 3 The President* (Office of the Federal Register National Archives and Records Administration as a Special Edition of the Federal Register, Ocak 2013), 310-311, Erişim tarihi Nisan 8, 2022, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CFR-2013-title3-vol1/pdf/CFR-2013-title3-vol1.pdf>.

gerekmektedir. Böylece daha özgür ve eşit bir düzenin kurulması mümkün olacaktır.

SONUÇ

Klasik anlamda köleliği günümüzde, “geçmişin kara lekesi” olarak nitelendirip uluslararası düzenlemelerle tamamen ortan kalkmış olduğunu düşünsek de aksine kölelik modern çağda kılıf değiştirmiş olarak gizlice, belki de görmezden gelinerek, varlığını devam ettirmektedir. Çalışmada “köleliğin kılıf değiştirmiş hali” olarak nitelendirilen modern kölelik kurumunun kapsamının klasik köleliğe göre daha geniş olduğu, çalışmadaki bulgulardan yola çıkarak söylenebilir.

Köleliğin bu “modern” biçimi gizli bir insanlık suçudur ve evrensel normlarca koruma altına alınan temel hakların ihlal edilmesine yol açmaktadır. Bundan dolayıdır ki devletler ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli tedbirler alma yoluna gitmiş ve birçok sözleşmeye imza atmışlardır. Yine bu sözleşmelerin yükümlülükleri yerine getirilmeye çalışılmış ve çeşitli denetim mekanizmaları öngörülmüştür. Benzer şekilde sivil toplum kuruluşları tarafından da çeşitli sözleşmeler düzenlenmiş ve modern kölelikle mücadele edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada değinilen bu sözleşmelere ve mekanizmalara rağmen, “yirmi birinci yüzyılın utanç tablosu” olan çalışmadaki verilere bakıldığında, hukuki statü olarak “özgür” olan milyonlarca insanın modern köle olduğu gerçeğiyle karşılaşılacaktır. Bu kapsamda modern köleliğin acımasızca varlığını devam ettirdiği söylenebilir.

Uluslararası anlaşmalar devletlere bazı yükümlülükler yüklese de bunlar modern kölelikle mücadelede tek başına yeterli olamaz. Devletlerin bu anlaşmalarda öngörülen yükümlülüklerin yanı sıra bütün modern kölelik biçimlerini kapsayacak birtakım pozitif yükümlülükleri yerine getirmesi gerekecektir. AIHM kararlarına konu olan bu yükümlülüklerin başında öncelikle modern köleliğin önlenmesi ve bastırılması

yükümlülüğünden bahsedilebilir. Bu yükümlülük kapsamında devletler, i)Koruyucu yasal ve idari düzenlemeler yapma; ii)Koruyucu somut tedbirler alma ve iii)Etkili soruşturma yapma yükümlülüklerini yerine getirmelidirler. Ayrıca devletlerin, mağdurları ve mağdurların haklarını koruma yükümlülüğünü de yerine getirmesi gerekecektir. Buna örnek olarak mağdurlara psikolojik veya fiziksel tedavi hizmeti vermek, mağdurların tespit edilmesi için sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapmak, mağdurları hakları ve başvuru yolları hakkında bilgilendirmek verilebilir.²⁰⁷

Çalışmada bahsi geçen raporlarda da değinildiği üzere modern kölelik riski altında olan ürünleri ithal eden ülkelerin, ürünlerin üretimiyle ilgili çalışma koşullarında düzenleme yapmak için çaba sarf etmeleri gerekmektedir. Zira ülkelerin modern köleliğin önlenmesi konusunda hem ülke içinde hem sınırlar ötesinde sorumlulukları vardır. Bu kapsamda devletler kanun düzenlemeleri yoluna gidebilir ve bunun için denetim mekanizmaları öngörülebilir. Ancak Birleşik Krallık örneğinde görüleceği üzere yalnızca kanuni düzenlemelerle yetinilmemesi, kanunun koruma alanına ilişkin de eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir. Öte yandan kanunun uygulanmasının teşvik edilmesi, potansiyel mağdurların yapılan araştırmalar neticesinde tespit edilerek kanuni düzenlemeler hakkında bilgi verilmesi gerekmektedir.

Modern kölelik biçimlerinin daha çok özel sektörde yaygın olduğu göz önüne alındığında,²⁰⁸ devletlerin özel sektörleri

---

²⁰⁷ Duymaz, "Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme," 94-100; WFF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*, 49-55.

²⁰⁸ WFF, ILO, IOM, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*, 55.

denetleme, özellikle de bunlara birtakım yükümlülükler yükleme ödevinden de bahsedilebilir. Burada özellikle şirketler açısından BM İş Dünyası ve İnsan Haklarına Dair Rehber İlkeler²⁰⁹ yol gösterici olabilir. Zira modern kölelik durumu başlı başına insan hakları ihlallerine yol açan bir olgudur. Bu kapsamda devletler örneğin ticari şirketlerin insan hakları etkilerini nasıl ele aldıklarını paylaşmaya teşvik edebilir veya bazı durumlarda bunu zorunlu kılabilir. Yine bu şirketlere yöneltilen modern kölelikle alakalı durumlarda etkin soruşturma yürütüp cezalandırma ve telafi edici çözümler üretmelidir. Benzer şekilde şirketlerin de Rehber İlkeler'e riayet edip etmediği, örneğin modern köleliğe sebep olmayacak bir politika taahhüdü üretip üretmediği, şeffaf denetleme mekanizmasının olup olmadığı gibi unsurları da denetlemelidir.

Ancak kanaatimizce tüm bu mücadele yöntemlerinden önce köleliğin kaynaklarına inilmeli ve köleliğe sebep veren etkenlerin yok edilmesi sağlanmalıdır. Bu kapsamda savaş, silahlı çatışma durumları, siyasi dengesizlik, temel ihtiyaçlardan yoksunluk, yoksulluk gibi durumlarla mücadele edilmeli; yargıya güven, göçmen hakları, azınlık hakları, kadın hakları gibi demokratik düzenin ve sosyal devletin gereklilikleri sağlanarak kişilerin, güçsüz, savunmasız ve çaresiz hale gelmesinin önüne geçilmelidir. Bir diğer deyişle devletler, kişilerin güçsüz ve çaresiz olmasının önüne geçmeli; göç sorunu, silahlı çatışmalar dahil çalışmada etraflıca değinilen tüm sorunlarla mücadele etmelidir. Aksi takdirde yalnızca hukuki zeminde mücadele etmek modern köleliği önlemede yeterli olamayacaktır.²¹⁰

---

²⁰⁹ Erişim tarihi Nisan 4, 2022, https://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf.

²¹⁰ Duymaz, "Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme," 102.

Hakem Değerlendirmesi: Çift kör hakem.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını belirtmiştir.

ıkar atışması: Yazar çıkar atışması olmadığını belirtmiştir.

Etik Kurul Onayı: Yazar, etik kurul onayının gerekmediğini belirtmiştir.

Peer Review: Double peer-reviewed.

Financial Support: The author received no financial support for this study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest.

Ethics Committee Approval: The author stated that ethics committee approval is not required.

KAYNAKÇA

- "Las Dos Erres" Massacre v. Guatemala, Series C No. 211, 24 Kasım 2009.
- Akyılmaz, Gül. "Osmanlı Hukukunda Köleliğin Sona Ermesi İle İlgili Düzenlemeler ve Tanzimat Fermanı'nın İlanından Sonra Kölelik Müessesesi." *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 9, no. 1-2 (2004): 213-238.
- Allain, Jean ve Hickey, Robin. "Property and the Definition of Slavery." *International and Comparative Law Quarterly* 61, no. 4 (2012): 915-938.
- Aloboetoe et al. v. Suriname, Series C No. 15, 10 Eylül 1993.
- Androff, David K. "The Problem Of Contemporary Slavery: An International Human Rights Challenge For Social Work." *International Social Work* 65, no. 2 (2010): 209-222.
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Kabul Tarihi: 04.11.1950, Türkiye'nin İmza Tarihi: 20.03.1952, Resmi Gazete Sayısı: 8662, Resmi Gazete Tarihi: 19.03.1954. Eylül 11, 2022. https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf.
- Bakır, Zülfiye Zeynep. *Modern Kölelik*. İNSAMER, Araştırma 19 – Uluslararası Hukuk, Ağustos 2016.
- Bal, Ali. "Kölelik, Zorla Çalıştırma ve Benzer Uygulamalara İlişkin Yasağın Uluslararası Hukuk ve AIHM İçtihatları Çerçevesinde Gelişimi." *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi* 2, (2019): 55-112.
- Bales, Kevin. *Küresel Ekonomide Yeni Kölelik*. Çev. Pınar Öğünç. İstanbul: Çitlembik Yayınları, 2002.
- Birkhental, Sara. "Human Trafficking: A Right Abuse with Global Dimesions." *Interdisciplinary Journal Of Human Rights Law* 6, no. 27, (2011-2012): 27-40.
- Bozkurt, Gülnihal. "Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik." *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 38, no.1, (1981): 65-103.
- C.N. v. Birleşik Krallık, No: 4239/08, 13 Kasım 2012.

- C.N. ve V. v. Fransa*, No: 67724/09, 11 Ekim 2012.
- Cebri veya Mecburi Çalıştırma Hakkında Sözleşme, Kabul Tarihi: 23/01/1998, R.G. No: 23381. 23 Haziran 1998. Eylül 11, 2022. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23381.pdf>.
- Chowdury ve Diğerleri v. Yunanistan*, No: 21884/15, 30 Mart 2017.
- Code of Federal Regulations, Title 3 The President, 1 Ocak 2013. Eylül 11, 2022. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CFR-2013-title3-vol1/pdf/CFR-2013-title3-vol1.pdf>.
- Crane, Andrew. "Modern Slavery As A Management Practice: Exploring The Conditions and Capabilities For Human Exploitation." *Academy of Management Review* 38, no. 1 (2013): 49-69.
- Denk, Erdem. "Uluslararası Antlaşmalar Hukukunda Jus Cogens Kurallar." *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 56, no. 2, (2001), 43-70.
- Dereboylular, Özde. "Kölelik ve Kulluk Yasağının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Değerlendirilmesi." *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan* 21, Özel Sayı (2019): 2583-2628.
- Duymaz, Erkan. "Modern Kölelik: Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme." *Legal Hukuk Dergisi* 11, no. 123 (Mart 2013): 67-104.
- European Court of Human Rights. *Guide on Article 4 of the European Convention on Human Rights* (Council of Europe 2022). Eylül 7, 2022. https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_4_eng.pdf.
- European Court of Human Rights. *The Court's Priority Policy*. Nisan 4, 2022. https://www.echr.coe.int/Documents/Priority_policy_ENG.pdf.
- Fitzgibbon, Kathleen. "Modern-Day Slavery?." *African Security Review* 12, no. 1 (2003): 81-89.

- Gemalmaz, Mehmet Semih. *Devlet, Birey ve Özgürlük*. 3. Baskı. İstanbul: Legal Yayıncılık, 2015.
- Gemalmaz, Mehmet Semih. *Ulusalüstü İnsan Hakları Belgeleri, 2. Cilt: Uluslararası Sistemler*. İstanbul: Legal Yayıncılık, 2010.
- Gemalmaz, Mehmet Semih. *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*. 8. Baskı. 1.Cilt. İstanbul: Legal Yayıncılık, 2012.
- Global Slavery Index. Nisan 4, 2022. <https://www.globalslaveryindex.org/>.
- Güler, Mehmet Atilla. "Modern Kölelik ve Modern Köleliğin Görünümleri." *İş ve Hayat Dergisi* 1, no. 2 (2015): 23-46.
- Gülgeç, Yahya Berkol. "The Problem Of Jus Cogens From A Theoretical Perspective." *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 66, no. 1 (2017): 73-115. https://downloads.globalslaveryindex.org/ephemeral/GSI-2018_FNL_190828_CO_DIGITAL_P-1648579196.pdf.
- Human Rights Watch. *Abuse and Exploitation of Female Migrant Domestic Workers in the United Arab Emirates*. ABD: Human Rights Watch, 2014. Nisan 2, 2022. <https://www.hrw.org/report/2014/10/22/i-already-bought-you/abuse-and-exploitation-female-migrant-domestic-workers-united>.
- Inter-American Court Of Human Rights Advisory Opinion Oc-18/03, Requested By The United Mexican States 17 Eylül 2003.
- International Labour Organization. *Global Estimates Of Migrant Workers and Migrant Domestic Workers: Results And Methodology*. Geneva: International Labour Organization, 2015. Nisan 2, 2022. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_575479.pdf.
- International Labour Organization. *The cost of Coercion (International Labour Conference, 98th Session 2009)*. Geneva:

- International Labour Organization, 2009. Eylül 8, 2022. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_106268.pdf.
- Issara Institute & International Justice Mission. *Prevalence & Patterns Of Labour Abuse Across Thailand's Diverse Fishing Industry*. Ocak 2017. Nisan 1, 2022. <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2018/01/Not-in-the-Same-Boat-Prevalence-and-Patterns-of-Labor-Abuse-Across-Thailands-Diverse-Fishing-Industry.pdf>.
- Karan, Ulaş. "Kölelik, Kulluk, Zorla Çalıştırma ve Zorunlu Çalışma Yasağı: Anayasa Ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Bağlamında Karşılaştırmalı Analiz." *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 67, no. 2 (2018): 415-462.
- Know The Chain. *2018 Information & Communications Technology Benchmark*. Haziran 3, 2020. https://knowthechain.org/benchmarks/comparison_tool/4/.
- Kow The Chain. *2020/2021 Benchmark*. Mart 29, 2022. <https://knowthechain.org/benchmark/>.
- Köleliğin Çağdaş Biçimleri Özel Raportörlüğü resmi sitesi: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Slavery/SRSlavery/Pages/SRSlaveryIndex.aspx>.
- Köleliğin, Köle Ticaretinin ve Kölelik Benzeri Kurumların ve Uygulamaların Kaldırılması Hakkında Ek Sözleşme, Kabul Tarihi: 27/12/1963, R.G. No: 11599, 6 Ocak 1964. Eylül 11, 2022. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11599.pdf>.
- Kuyucu, Nisan. "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde İnsan Ticareti: Rantsev ve Sonrası." *Fe Dergi* 9, no. 2 (2017): 30-43.
- L.E. v. Yunanistan*, No: 71545/12, 21 Ocak 2016.
- Manzo, Kate. "Modern Slavery, Global Capitalism & Deproletarianisation in West Africa." *Review of African Political Economy* 32, no. 106 (2005): 521-534.

- McDougall, Gay J. *Contemporary Forms Of Slavery Systematic Rape, Sexual Slavery And Slaverylike Practices During Armed Conflict Final Report*. Geneva: United Nations, 22.06.1998. Eylül 8, 2022. <https://digitallibrary.un.org/record/257682#record-files-collapse-header>.
- Modern Slavery Act 2015, Kabul Tarihi: 26/03/2015. Eylül 11, 2022. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/30/introduction/enacted>.
- Modern Slavery Act 2018, Kabul Tarihi: 10/12/2018, No 153, 2018. Eylül 11, 2022. <https://www.legislation.gov.au/Details/C2018A00153>.
- Ramaj, Erjona. "Binding International Norms, Jus Cogens." *European Journal of Sustainable Development* 5, no. 3 (2016), 318-324.
- Rantsev v. Kıbrıs ve Rusya*, No: 25965/04, 7 Ocak 2010.
- S.M. v. Hırvatistan* [B.D.], No: 60561/14, 25 Haziran 2020.
- Secretary of State for Home Department by Command of Her Majesty. *Independent Review of the Modern Slavery Act 2015: Final Report*. Open Government Licence, Mayıs 2019. Nisan 4, 2022. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/803406/Independent_review_of_the_Modern_Slavery_Act_-_final_report.pdf.
- Siliadin v. Fransa*, No:73316/01, 26 Temmuz 2005.
- Slavery Convention, Kabul Tarihi: 25 Eylül 1926, Yürürlüğe Giriş Tarihi: 9 Mart 1927. Eylül 11, 2022. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/slavery-convention>.
- Stummer v. Avusturya* [B.D.], No: 37452/02, 7 Temmuz 2011.
- The Hacienda Brasil Verde Workers V. Brezilya*, Series C No. 318, 20 Ekim 2016.

- United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. *Guiding Principles on Business and Human Rights*. New York ve Geneva: United Nations, 2011. Nisan 4, 2022. https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf.
- United Nations International Law Commission. *Draft Articles On The Law Of Treaties With Commentaries* 1996. 2005. Eylül 7, 2022. https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/1_1_1966.pdf.
- United Nations. *Report of the International Law Commission Seventy-first session (29 April–7 June and 8 July–9 August 2019)*. New York: United Nations, 2019. Eylül 7, 2022. https://legal.un.org/ilc/documentation/english/reports/a_74_10.pdf.
- V.C.L. ve A.N. v. Birleşik Krallık, No: 77587/12 ve 74603/12, 16 Şubat 2021.
- Van der Mussele v. Belçika*, No: 8919/80, 23 Kasım 1983.
- Walk Free Foundation & Commonwealth Human Rights Initiative. *Eradicating Modern Slavery*. The Minderoo Foundation Pty Ltd and Commonwealth Human Rights, 2020. Nisan 3, 2022. <https://cdn.walkfree.org/content/uploads/2020/10/12034833/Walk-Free-Eradicating-Modern-Slavery.pdf>.
- Walk Free Foundation, International Labour Office, International Organization for Migration. *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage*. Geneva: International Labour Office & Walk Free Foundation, 2017.
- Walk Free Foundation. *Global Slavery Index 2014*. Avustralya: Hope for Children Organization, 2014. Nisan 2, 2022. https://reporterbrasil.org.br/wp-content/uploads/2014/11/GlobalSlavery_2014_LR-FINAL.pdf.

Walk Free Foundation. *Global Slavery Index 2018*. The Minderoo Foundation Pty Ltd, 2018. Nisan 2, 2022. <https://www.globalslaveryindex.org/resources/downloads/>

:

Walk Free Foundation. *Stacked Odds*. The Minderoo Foundation, 2020. Nisan 4, 2022. <https://cdn.walkfree.org/content/uploads/2020/10/19130043/WF-Stacked-Odds-20210517.pdf>.

Weissbrodt David and Anti-Slavery International. *Abolishing Slavery and its Contemporary Forms*. New York and Geneva: United Nations, 2002. Eylül 8, 2022. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/slaveryen.pdf>.

Wikipedia G20. Nisan 4, 2022. <https://tr.wikipedia.org/wiki/G20#:~:text=G20%20%C3%BClkelerini%20Almanya%2C%20Amerika%20Birle%C5%9Fik,ve%20Avrupa%20Birli%C4%9Fi%20Komisyonu%20olu%C5%9Fturuyor.>

World Population Review. Nisan 4, 2022. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/countries-that-still-have-slavery>.

Zoletic ve Diğerleri v. Azerbaycan, No: 20116/12, 7 Ekim 2021.